

BUITEN

7^E JAARGANG N^O. 10.

ZATERDAG 8 MAART 1913.

OP DE ONDERNEMING SELAYANG BIJ MEDAN.

INHOUD:

OP DE ONDERNEMING SELAYANG BIJ MEDAN. ILLUSTRATIE. BLZ. III	
BEATRICE, OF ROME IN 1513, NAGELATEN TOONEELSTUK	
IN 4 BEDRIJVEN, VAN J. WINKLER PRINS, (3)	II2
MENKEMA, DOOR R. H. HERWIG, GEÏLLUSTREERD. BLZ. II4—II7	
EEN NIET-ALLEDAGSCHE LIEFHEBBERIJ, DOOR G. J. VISSCHER	BLZ. II5
OVER DEN REUKZIN DER INSECTEN, (VERVOLG) DOOR J. H. FABRE, (VERT. DOOR G. H. PRINSEN GEERLIGS)	II7
HERINNERINGEN UIT EEN WOESTIJNLAND, DOOR AUGUST LE GRAS, II, GEÏLLUSTREERD.	BLZ. II8—120
DE PET.	BLZ. 120
EEN PRAATJE OVER ORCHIDEËN, DOOR R. V., GEÏLL.	BLZ. 121—122
DE VOGELS EN HET VOLKSGELOOF, III, DOOR FOLKLORUS.	BLZ. 120

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS.

Men gelieve alles wat de Redactie of de Administratie van dit weekblad betreft te adresseeren aan de Uitgevers **Scheltema & Holkema's Boekhandel, Rokin 74—76, Amsterdam**, met de toevoeging: „Voor de Redactie” of „voor de Administratie van het Weekblad Buiten.” Duidelijke naam en adresvermelding wordt verzocht ook achter op de foto's. Tevens gelieve men achter op de foto's duidelijk aan te geven, wat ze voorstellen.

De uitgevers verzoeken beleefdelijk dit blad te noemen als men naar aanleiding van eene advertentie, een aanvraag of een bestelling aan een adverteerder doet.

BEATRICE, OF ROME IN 1513.

Opvoeringsrecht voorbehouden.

Nagelaten Tooneelstuk in 4 Bedrijven van J. WINKLER PRINS.

(3) NEGENDE TOONEEL.

Vreemden met Cicerone. Rafaël.

JONGSTE VREEMDE (nieuwsgierig rondziende): Maar hier zijn we reeds geweest. Hier is nog dat marmer van Michele. En dan dat mooie kind... maar dat is er niet meer.

CICERONE: Vertrouw u gerust toe aan mij, edel Heer, ik ken m'n beroep. Dit is 'n brok van de Tiber-kade; van de zoogenaamde artiesten-kade. Deze Albergo is de bekende *La Fede*; verzamelpaats van schilders, beeldhouwers, bouwmeesters, musici, dichters, plaatsnijders.

JONGSTE: Noteer dat.

CICERONE: Al wat te scheep komt voor de artiesten, hun groote doeken, hun standbeelden, hun materialen, hun vrienden, kennissen, zij-zelf, alles gaat hier de stad in. Dat is de aangewezen plaats er voor, dicht bij het Vatikaan.

Dat heeft de Heilige Vader zoo gewild, de machtige beschermers van al wat kunst is hier, de edelmoedige, de groote Julius de Tweede. En de Raad, de Signoria, heeft het goed gevonden.

JONGSTE: Hoe ordelijk... Noteer dat.

CICERONE: We zijn hier dicht bij den noordelijken Tiber-brug. Maar hij is oud. Er komt 'n betere, 'n nieuwe. Meester Leonardo heeft de leiding met Bramante. — Ja, de heilige vader doet veel voor Rome. Het is overal druk, schrikkelijk druk. De armen hebben werk. Den geheelen dag zweeten de assen en kraken de raderen; en hier klinkt het heiersliedje „fallera-boem-boem”. En bij die opgravingen komt heel wat aan den dag. Kijkt u maar over den muur.

JONGSTE (kijkt): Veel brokken mozaiek en tegels.

OUDEST (huvverend): 'n Onaangename lucht, om de koorts van te krijgen.

CICERONE: Van hier is het niet ver naar 't Vatikaan. Er worden nieuwe galerijen bijgebouwd: honderden meters lang. En meester Raffaëlo schildert er fresco's en zijn oom Bramante is de bouwmeester.

RAFAËL (terzijde): Ik wou dat ze weggingen, de praatjesmakers.

CICERONE: En in de Sixtinsche kapel is meester Michele bezig. Maar hij heeft ongenoegen met den Heiligen Vader gehad, zegt men.

RAFAËL: Ga toch heen, praatjesmaker.

CICERONE: En dat kwam zóó, zooals ik gehoord heb van mijn neef Piëtro, die er portier is. De Heilige Vader heeft gezegd of bevolen aan meester Michele: maak dit en maak dat. En natuurlijk liet meester Michele marmer komen. En dat kost nogal wat aan vracht. En toen het marmer er was, is meester Michele drie keer

op het Vatikaan geweest. Maar Piëtro had bevel om te zeggen, dat de Heilige Vader niet was te spreken: voor dát niet, weet u. En toen bij den derden keer werd meester Michele boos. En hij vroeg: weet je wel wie je vóórhebt? En Pietro zei: ja wel, heel goed. En toen zei Michele: De complimenten aan den Heiligen Vader en zeg hem, dat ik elders werk heb: ik ga weer naar Florence. En met 'n boos gezicht trok hij af.

RAFAËL (luisterend met aandacht): Maar dat gebeurde immers eenige jaren geleden... Of zou er weer zoo iets zijn? Niet aan 't werk in de Sixtina en in onmin met den pauselijken stoel... Uitstekend voor neef, zou oom Bramante zeggen.

JONGSTE: En daarom ligt dat marmer nu nog hier?

TWEDE: Als er maar geen vlekken in komen. De straatjeugd heeft haar best reeds gedaan.

CICERONE: Maar om nog iets anders is de Paus boos. En als ik Paus was, kwam meester Michele er niet goed af. Hij dreigde — maar buiten Piëtro om, die wist er niets van — dat hij den Heiligen Vader balken zou werpen op het eerwaardige hoofd, als hij hem weer bezocht in de Sixtina. Dat dreigde hij, toen hij, z'n rommel, zijn potten en pannen en kwasten kwam weghalen: eigenhandig kwam weghalen.

OUDEST: Misschien was het zijn vast besluit nooit terug te keeren en voelde hij zelf heel goed het ijdele van zijn bedreiging.

RAFAËL (terzijde): 'n Rechtsgeleerde!

JONGSTE: Verder...

CICERONE: De Heilige Vader zwoer bij hoog-en-laag, dat meester Michele terug zou komen: goed-schiks, kwaad-schiks...

JONGSTE: Genoeg... Slecht koteletten eten met jullie groote artiesten.

CICERONE: Als de heeren dat goetvinden, gaan we nu naar 't vreemdelingenkwartier.

JONGSTE: Ja, nu naar 't vreemden-kwartier.

CICERONE: Daar, achter de Monte Pincio, in de buurt van de Tiber, heeft meester Rafaël zijn prachtige tuin...

RAFAËL (terzijde): Dat ontbreekt er nog aan.

JONGSTE: Dien moeten we in de eerste plaats zien... Noteer..

RAFAËL (drijft): Dat is onbeschoft!

CICERONE: Wat verder, naar den kant van den noordelijksten Tiber-brug staat de villa Giulio de Medecis, waarvoor meester Rafaël het ontwerp teekende en door zijn leerling Romano onlangs gebouwd. Ook kunnen we gaan zien hoe Romano bezig is 'n kerk te voltooien op de plek waar het woonhuis stond van de Heilige Cecilia. Of willen uwe Edelheden liever iets zien van Bramante, den grooten bouwmeester? Dan gaan we naar de San Pietro in Montorie. Die kerk werd opgetrokken voor rekening van Ferdinand en Isabella van Spanje, 'n dozijn jaren geleden. Daar op het kloosterhof staat *Il Tempietto*, 'n tempeltje door Bramante gebouwd, op de plaats waar Petrus den marteldood onderging... zeer belangwekkend.

RAFAËL (terzijde): Hij kent zijn lesje goed.

CICERONE: Ook is aanwezig de stichting van Karel VIII van Frankrijk. Niet lang geleden werd het kerkgebouw ingewijd. VREEMDEN: Ja, die kerk in de eerste plaats.

CICERONE: Maar in geen geval moet u vergeten de wijk van de Nazareners, waar uwe Edelheden oudheden kunt koopen. Daar dicht bij is de Fontana Trevi, het drie-mondige waterbekken, dat allerlei kleinere fonteinën voedt en Rome voorziet van het beste drink- en badwater uit de Campagna. Daarin werpt u bij het heengaan 'n muntstukje. Dan hebt u zekerheid van uw terugkomst in Rome (vreemden en Cicerone af).

TIENDE TOONEEL.

De heiers uit de herberg; bravo: leden van 'n geheim genootschap.

EERSTE HEIER: Laten we 'n oogenblik praten: hier is plaats. (zetten zich op de bank) (tot tweede heier): Waar kom jij vandaan? Je ziet er niet nationaal uit.

TWEDE: Uit Gallië... Toen de Borgia's dat lawaai hadden met Karel VIII, was ik er bij, in 't gevolg van de Châtillon.

EERSTE TOT DERDE: En jij?

DERDE: Ik uit Germanje... lansknecht van Rüdeman van Luzern en later van Georg van Frondsberg... 'n goeie. Wat er te nemen was, mochten we grijpen; maar hij 't meest.

EERSTE TOT VIERDE: En jij?

VIERDE: Ik was vrijbouter... condottiere... Jongen, daar zou ik van kunnen vertellen. Er waren meer boeren onder, heel wat. En wee, als wij de steden binnenkwamen. Geen schepsel plundert zoo graag als 'n boer.

EERSTE: Er was reden toe. Ik ben er ook bij geweest. Maar zoo erg als de Franschen ons voorgingen, volgden wij niet na. Die lieten niets heel; niets ongeschonden. De kapiteins verboden onophoudelijk. Maar konden er niets aan doen. 't Hielp niet.

TWEDE: Waar blijft de antikwiteiten-kwanselaar?

DERDE: Kijk eens door 't gordijntje.

VIERDE: Hij is waarlijk alweer aan 't schilderen. Wat 'n volhouwer! (Om den hoek van de deur) Meester, als je nu niet komt, gaan we weer aan 't heien. (Tot de anderen): Hij hoort niet.

HAVELOOS MAN: Savonarola!

TWEDE HAVELOOS MAN: Savonarola! Boete! Boete!

EERSTE HEIER: Die zegen zij je gegund. Wat verlang jullie?

EERSTE MAN: Werk...

TWEDE: Brood...

EERSTE HEIER: Gaat zitten. Ik zal er met meester Leonardo over spreken. Misschien kan ik je aan 't heiblok gebruiken; of

lager: aan 't puin-ruimen; of nog dieper: aan 't slik wegsteken.

BRAVO: Vriendelijk bedankt. Dat is m'n werk niet. Ik ben bravo. En wat ben jij?

EERSTE HEIER: Kom grappenmaker, hou op. Waar zie je me voor aan? Als 't noodig is, knappen we de bravo-zaakjes zelf op.

BRAVO: Maar niet zooals ik. Ik heb van m'n vak een kunstvak gemaakt. Het glazen stilet, dat afbreekt in de wond, op de breuk hol en daar gevuld met extractum infernale, dat is mijn uitvinding, mijn werk. En dan dit mes.... heb je zoo'n mes ooit meer gezien?

HEIERS: Het is 'n gewoon vleeschmes.

BRAVO: Jawel 'n gewoon vleeschmes, zeker; en dient om vóór te snijden. Maar die snijdt en 't weet te hanteeren, beschikt over leven en dood van hem voor wien hij snijdt. Kijk, hier onder in het heft, is 't knopje. Druk ik er op, dan druk ik het uiteinde van 'n veertje of hefboompje weg, dat 'n openingetje bedekt en afsluit. Druk ik er op, dan gaat de sluiting naar binnen, de opening komt vrij; en de portie voor wien ik snijd wordt al snijdende gekruid zóó, dat de uitverkorene er niet voor den tweeden keer van zal eten.

(De heiers bekijken het mes aandachtig).

DERDE HEIER: Weet je wat! Verkwansel het aan den schilder; Zeg, dat het 'n antikwiteit is.

EERSTE HEIER: Hij laat zich niet bedotten.

TWEDE: Hij ziet er wel naar uit.

VIERDE (Naar de deur gaande): Hé, meester schilder, de tijd verloopt. We moeten aan 't werk. Kom je nu niet es naar onze ouwe spulletjes kijken? Hij teekent maar door; zoo waar, de meid die van morgen met hem sprak en ons dat bier gaf.... Mariëtta heet ze. Wat of het lijkt....

(Verdringen zich voor het raam met uitroepen van bewondering. De bravo houdt zijn mes hoog en tikt tegen de deur. Rafaël verschijnt om den hoek).

BRAVO: Wil u dit mes koopen, edele Heer?

RAFAËL: Neen!

(Gerucht van stemmen; een menigte volks. Een prachtige draagkoets gaat voorbij waarin de Paus, links en rechts knikkende; Carabinieri. Bravo en leden van 't geheim genootschap maken zich uit de voeten. De heiers gaan weer aan 't werk).

RAFAËL (alleen): Ja, ik heb het wel gehoord: 'n heele temptatie. Maar het lachende leven aan de punt van zoo'n ellendig ding, zoo'n koud zielloos brok staal om te voldoen aan een nietswaardige opwelling van ijverzucht; foei, schande, eeuwige oneer over den dwaas, die 't wenscht. Een lage wraakneming ernstig overdenken, is dat niet al het verheven menschelijke met voeten treden? Is dat niet toegeven aan wat men noemt het dierlijke, maar wat geen dier, zelfs het boosaardigste niet, ooit doet of doen kan? Is dat niet opschilderen, duidelijk maken, uitbeelden het Kaïns-teeken, het teeken van de Satanische verwantschap? Is dat niet omzetten den milden glimlach in 'n grijns? Blonde lokken doorwoelen met afschuwelijke reptielen? Zachte oogspiegels maken tot vlammeende vuurmonden? Tand-paarlmoer tot gifbuis? Blonde vingers tot worgende wraak-engelen? Dansende voeten tot verschoppende furien? — Ja gelukkig Italië! zonnig, heerlijk Italië, maar ook arm Italië — in dát opzicht! En toch.... O Beatrice, o Beatrice.... die vreemde man heeft je hand aangeraakt.... heeft je hand gekust.... o Beatrice, Beatrice! (Zinkt neer op de bank met hartstochtelijke gebaren).

ELFDE TOONEEL.

Fattore, Bramante, Rafaël.

FATTORE: Meester ik heb u overal gezocht. Ginds komt een bark, hoor het gezang, hoor de gitaar. Het zijn vrienden, kennissen. Ze zullen zóó hier zijn. Ze riepen mij aan bij den Tiberbrug om het te melden. Ik ben vooruitgesneld en ik heb ze toegeroepen, dat ge aan 't werk zijt in *La Fede*.

RAFAËL: Gauw, stoelen, vruchten, wijn, limonade, tafels. Laat hier klaar zetten, gauw. De namiddag is heerlijk. Maar m'n leerlingen, Fattore, m'n leerlingen....

FATTORE: Die zijn bezig zooals u besteld hebt met Romano en Helene op 't Vatikaan: nog in de Signatura. Ook in de villa van meester Chigi wordt nog gewerkt aan de wandversieringen van *Psyche en Amor*. Anderen brengen de karton-schetsen over van den *Heliódorus*.

RAFAËL: Ik moet er heen.... Penai, ik moet er heen. Ik voel m'n plicht. Ik mag ze niet aan hun lot overlaten. Ik moet er heen.

BRAMANTE (haastig tot Rafaël): Ik heb 'n boodschap.

RAFAËL (verschrikt): Oom!

BRAMANTE: De Paus is ontevreden. Het werk vordert niet, meent Zijn Heiligheid. Ik kom van 't Vatikaan. Hij heeft mij gezonden om je te kapittelen.

RAFAËL: M'n God! Ik doe wat ik kan. In de *Sacra Signatura* zijn de *Theologie* en de *Jurisprudentie* reeds lang af. Ik begin nu eerstdaags met *Heliódorus* en zal het werk zoo flink aanpakken, dat het dit jaar nog gereed komt. Ik denk reeds over de kartons voor de *Incendio del Borgo*, m'n lievelings-onderwerp. In alle geval, ik kan niet gauwer.

BRAMANTE: Maar ik krijg het op m'n dak; en dat dak is niet nieuw meer, kan er niet goed meer tegen. Zijn Heiligheid heeft hoe langer hoe minder geduld, van jaar tot jaar minder. De Basilica moet vervangen worden door 'n wonder van bouw, 'n onvergelykelijk grootsche kathedraal. Overal moeten oude stra-

ten, oude huizen en gaten weggeruimd en gestopt. Er moeten nieuwe breede wegen komen, nieuwe groote pleinen. En nooit gaat het gauw genoeg. Slakken zijn we, kreeften, schildpadden, weet ik het. De torren bewegen zich veel te langzaam; het dondert niet snel genoeg en de bliksem is kinderspeelgoed. Over u, mij, over iedereen, die hij naar Rome liet komen, beklaagt hij zich. Hij zou de tanden van den haai scherper willen maken, de cirkel ronder, het kwadraat vierkanter....

RAFAËL: Ik doe wat ik kan.... 'n oogenblik, oom (gaat de gasten te-gemoet).

BRAMANTE: (wenkt Raimondi): In orde?

RAIMONDI (zacht): Ja!

TWAALFDE TOONEEL.

Vorigen. De schilder Fra Bartolomeo, gekleed als monnik; de plaatsnijder Marc. Antonio Raimondi; dichters, schilders; musici, leerling van Bramante; vreemden; heier; bravo.

RAFAËL: Welkom! Als de zon straalt, de roos geurt, de vogel kweelt, als ze éénstemmig zijn in het uiten van blijdschap en levensvreugde, dan houdt het vragen op naar bijzonderheden, die wegzinken in al het één-alleenige groote. Neemt plaats.... Maar wat zie ik? M'n oude beste vriend, de zachtste helft van m'n teederste aandoeningen, dien ik eens op mocht zoeken in zijn kloostercel te Florence, hij hier? Wat zien m'n oogen? (gaat op hem toe en schudt hem de hand).

FRA BARTOLOMEO (moeilijk sprekende): Ja.... ik.... ik moest er uit. 't Was me niet langer mogelijk buiten de aandoening te blijven van kunst. En nu.... nu hebt ge niet veel aan me. Want ik kan bijna niet spreken van ontroering.... zooveel zag ik, zooveel nieuws, zooveel groots in deze prachtige stad.

RAIMONDI: De broeder kwam rechtstreeks uit Florence naar uw woning bij 't Vatikaan: terwijl ik alleen thuis was, druk bezig aan de gravure van *De Moord der Onnoozelen*, waarvoor gij de schets teekendet. Ik liet hem een-en-ander zien.... En hij voelde eigen krachten zinken; hij stond verslagen....

FRA BARTOL: Ja, alsof Gods toorn insloeg tusschen m'n oogen... verkleind als van 'n bliksem....

DICHTER: Maar in de bark leefde hij weer op.... door 'n hoofdstuk uit de Arkadia.

MUSICUS: We hebben hem wakker gezongen; maar vooral door het reciet van den eersten zang van *Orlando Furioso*. Dat klonk heerlijk over het water.

RAFAËL: Ook zonder water hebben de bergtoppen als de zon opgaat het eerste licht.

FRA BARTOLOMEO: Ik 'n bergtop.... ik raakte in geen vier jaren 'n penseel aan. Ik heb me aan 't geestelijke leven gewijd, na de ramp onzen grooten Heilige overkomen! Dat was een vriend, onvergetelijk....

RAFAËL: Het vliegen verleert geen vogel, veel minder het zingen, mits vrij, mits buiten de kooi. Hier zijt ge vrij. Hier hebt ge alles wat ge wilt. En niemand, die zoo goed als gij zich in het gedachteleven weet te verplaatsen van de Heiligen, die wij schilderen en in plaat snijden (tot Raimondi); maar veel te onbegrepen, veel te oppervlakkig. Ja, m'n waarde vriend, ge komt alsof ge geroepen zijt, zoo juist op het goede oogenblik.

DICHTER (lachend): De goede broeder heeft al zijn wereldsche Heiligen verbrand. Hij heeft er in Florence ergens 'n vuurtje van gestookt. Vooral het ongekleede, het heidensche wekt zijn ergernis. Hij vertelde het ons in de bark.

FRA BARTOL: Ik moest wel. Ik kon het niet meer uithouden. Het was alsof de geest van Savonarola me dreef. Het was 'n instemming met zijn werk, 'n protest tegen zijn vijanden. Iets anders ben ik niet. Ik ben nu eenmaal geen held.

MUSICUS: Het is voldoende. Dat wild-brandend-woeste!

DICHTER: Onze vriend voelt zich te veel gedrukt door de wereldsche dingen.

MUSICUS: Ook als Orpheus de fluit bespeelt? Ook als de bevalligheden dansen?

RAPHAËL: O ge gaat wel weer schilderen. Paulus en Petrus, vertel me iets van hun geestesleven, van hun voelen, opvatten, indringen in de dingen? Hoe stel ik ze voor? Michele zou me dat kunnen zeggen. Maar hem vraag ik het liever niet. Waren het Romeinen, Grieken, ik vroeg het aan Ariosto, aan Sannazero. Maar tegen den Griekschen geest kwam Paulus prediken te Athene. En dat onderwerp juist heb ik noodig voor 'n tapijt-carton. Ik heb er tien, twaalf verschillende voorstellingen van geteekend. Geen enkele bevredigt me. Gij alleen kunt me helpen.

FRA BARTOLOMEO (de oogen ten hemel en met gevouwen handen): Meedoen aan het heidensche weeldebederf, spaar het mij.

DICHTER: Paulus predikte er tegen.

(Wordt vervolgd).

VERBETERING.

Reeds meerdere malen heeft de zetter, door van *Waterberg Waterweg* te maken, getracht onze lezers in verwarring te brengen, doch steeds wisten wij zijn snooden toelag nog tijdig te verijdelen. Helaas, hij is in ons laatste nummer gelukkiger geweest! Is het nog noodig te verklaren, dat men bij de mooie afbeelding op blz. 102 niet zijn gedachten moet verplaatsen naar den Hoek van Holland? Rotterdam kan kalm blijven! Voor zoover ons bekend is, versperren voorloopig nog geen bosschen met vijvers den toegang van zee uit tot de eerste handelsstad van ons land.

RED.

Foto R. H. Herwig.

MENKEMA. VOORGEVEL EN ZUIDZIJDE.

MENKEMA.

DAAR is een tijd geweest dat bijna elk dorpje van „Stad en Lande” zijn „borgh” had. Jhr. Mr. J. A. Feith, de dezer dagen overleden Rijksarchivaris in de provincie Groningen, zeker de beste gids in dezen, somt in zijn aardig werkje „De Ommelander Borgen” *), reeds meer dan honderd op, buiten die, welke in het Oldambt en Westervolde gelegen waren.

Nu is het waar, dat de Groninger aan het woord „borg” een veel ruimere beteekenis toekent, dan de Hollander aan burcht of kasteel. Men is in de noordelijkste provincie al spoedig geneigd elke buitenplaats, die zich door vorm of grootte van anderen onderscheidt, of welker eigenaar een of meer titels voert, als borg te bestempelen. Toch zal — ook in de Ommelanden — elke echte burcht zijn oorsprong aan een „edele heerd” moeten danken, d. w. z. een behuiste plaats, waarbij minstens dertig jukken of grazen lands behoorde.

Er is niet veel meer van dien rijkdom van kasteelen over. Vele en lang niet altijd de minste zijn onder sloopers handen gevallen. We noemen slechts het kasteel Clijn Martijn te Harkstede, het slot Hanckema te Zuidhorn, de sterke burcht van het machtige geslacht der Ripperda's te Farmsum en het stiere kasteel te Ewsum bij Middelstum en ten slotte het statige Dijksterhuis te Pieterburen, vooral bekend als verblijfplaats van den beroemden watergeus Diderik Sonoy, wiens dochter Emerentiana gehuwd was met den Ommelander edelman Luurt Manninga. Het geuzennapje van Diderik Sonoy vormt vele jaren op Dijksterhuis bewaard, tot dat het in 1880 vermist werd na een bezoek, door eenige Engelschen aan de oude burcht gebracht!

Dijksterhuis en Menkema, de burcht, waarvan we in de volgende regelen een en ander wenschen te vertellen, behoorden beiden aan jonkheer Gerhard Alberda van Menkema en Dijksterhuis. Toen deze — de laatste drager van die namen — in Mei 1902 stierf, vroegen velen, die belang stelden in de historie van de Ommelanden, zich met schrik af, wat het lot van beide burchten zou zijn. Helaas, Dijksterhuis viel in 't volgende jaar reeds onder den moker des sloopers; Menkema bestaat tot op heden gelukkig nog, en wordt tegenwoordig ook weer bewoond.

Ook Menkema ontstond — evenals alle Groninger borgen —

uit een „edele heerd”, het werd van gerechtigde boerenplaats tot adellijke burcht. De eigenaar van zulk een burcht noemde zich al spoedig heer van het dorp en kwam in het bezit van verschillende rechten, hem niet van boven af geschonken, maar zelf verworven. Het leenstelsel namelijk is nooit tot Groningen doorgedrongen. In de middeleeuwen gaf in die provincie een zeker grondbezit het recht om deel te nemen aan de rechtspraak, zijvestbestuur, kerkbestuur en meer andere dingen. Reeds in de dertiende eeuw vond men in de Ommelanden een groot aantal rechters, gewoonlijk „rigteren” of „redgers” geheeten, die beurt om beurt, elk voor één jaar recht mochten spreken. Wie een zekere hoeveelheid lands in zijn bezit had, werd tot het ambt van rechter geroepen en mocht op zijn beurt voor den genoemden tijd, recht spreken. In den loop der tijden wisten echter machtige families dit recht van hun mederigteren te koopen, zoodat het hoofd van zoodanige familie de eenige rechter in zeker gebied werd. De „ommegaande” rechtstoel was dan in een „staanden” rechtstoel veranderd. De „heer” van het dorp verwierf daarbij later nog het recht zijn gebied te vertegenwoordigen in de Ommelander regeering; hij kreeg groote macht in het collatierecht in kerkelijke aangelegenheden en in meerdere zaken. In het kort kunnen we ons zoo het ontstaan van de Ommelander adel denken. Niet aan een leenheer dus hadden ze hun macht te danken, uit het volk zelve waren ze voortgekomen.

Zoo was een zekere Eppo Menkema in 1376 Redger te Uithuizen. Hij woonde op Menkemaheerd, de oorsprong van de latere burcht Menkema. Niet lang zijn nazaten in het bezit van den burcht gebleven: in 1489 woonde Sijbrant Menckema al niet meer op het vaderlijk goed. Het was toen in het bezit van vrouwe Bywe tho Stedum, zeer waarschijnlijk uit het geslacht Nittersum. Haar dochter huwde met Egbert Clant van Scharmer, waardoor de huizen Nittersum en Menkema aan laatstgenoemd geslacht kwamen. Een kleinzoon van bedoelden Egbert — die denzelfden naam droeg als zijn grootvader, noemde zich dan ook Egbert Clant van Menkema en heer tot Uithuizen. De burcht bleef ongeveer twee eeuwen in het bezit der familie Clant; in 1682 verkocht Jhr. Johan Clant Menkema aan Mello Alberda van 't Zandt, een afstammeling uit het bekende geslacht Alberda van Alberdaheerd te 't Zandt. Jhr. Mello liet aan zijn nieuwe bezitting heel wat verfraaiingen aanbrengen. Hij plaatste boven den ingang

1) Jhr. Mr. J. A. Feith, De Ommelander Borgen en hare Bewoners in de zeventiende en achttiende Eeuw. Groningen J. B. Wolters, 1906.

het in zandsteen uitgehouwen familiewapen en liet vier prachtig gebeeldhouwde eikenhouten schouwen vervaardigen, die nog op dit oogenblik een sieraad van den burcht zijn. Vooral de prachtvolle schoorsteen in de ridderzaal met de levensgrote vrouwenfiguren (zie bladz. 117) munt uit door kunstvol beeldhouwwerk. Vermoedelijk is hij voltooid door zijn jongsten zoon Unico Allard, gehuwd met Everdina Cornera van Berum, vrouwe van Luinga. Hunne wapenen prijken op dezen schouw.

Een andere zoon, Willem, huwde met Margaretha Josina Horenken, de erfdochter van Dijksterhuis, waardoor Dijksterhuis aan het geslacht Alberda kwam, voortaan zelfs doorgaans behoorde aan den heer van Menkema.

Laten we nu op den burcht zelven een kijkje nemen. Ontegenzeggelijk behoort Menkema en omgeving tot een der aardigste plekjes — ook wat natuurschoon betreft — van het zoogenaamde „Hoogeland”. De oude burcht ligt er dan ook bepaald aardig even buiten het dorp Uithuizen, zooals ze daar oprijst uit de breede, diepe grachten, omgeven door de rijkbegroeide singels. Binnen de singels is de bezitting $\pm 6\frac{1}{2}$ H.A. groot. Een vaste brug geeft toegang tot het voorplein, door muren — rijk met klimop begroeid — omgeven en beschermd door twee wacht-torentjes. De torentjes, misschien ook door jonker Mello Alberda van 't Zand gebouwd, hebben gelukkig nooit dienst behoeven te doen. In later jaren zijn ze voor andere doeleinden gebezigd.

De spiegelruiten in de benedenverdieping van den voorgevel doen ons betreuren, dat de in lood gevatte ruitjes voor deze meer moderne ramen hebben moeten plaats maken. Gelukkig zijn de oorspronkelijke vensters bewaard gebleven. Laten we hopen, dat ze ter eeniger tijd in eere hersteld zullen worden.

Zooals de dakbetimmering duidelijk laat zien, bestaat het tegenwoordige kasteel uit drie aaneengebouwde gedeelten. Dat is vroeger anders geweest. De gedenksteen in den noordelijken zijgevel met de wapens van Clant en Lewe, vermeldt: „Anno 1400 is Menkemahuis vernielt, Anno 1614 Gode genadich gerenoveert”. Hoe het er voor dien tijd uitgezien zal hebben vertelt ons een oude tekening voor een kwart eeuw door den toenmaligen eigenaar op een prentenveiling te Brussel gekocht.

De hoofdingang was toen niet — als tegenwoordig — in den westelijken, maar in den noordelijken gevel. Treedt men nu de voordeur binnen dan komt men in een breeden gang, waarvan het achtergedeelte hooger ligt (daaronder bevindt zich de overwelfde keuken). Die gang was vroeger de dwarsgang, zooals we die in bijna alle Ommelander Borgen aantreffen (bij de beschrijving van den Freylemaborgh wezen we daarop reeds). In den noordelijken gevel, in het midden van dien dwarsgang was toen de hoofdingang. De platte grond van den burcht vertoonde toen den vorm van een rechthoekig hoefijzer. Aan de achterzijde van het op die wijze ingesloten voorplein, lag de dwarsgang; aan het einde van die dwarsgang, rechts van den ingang, verhoefde zich een toren, waarin de trap opvoerde tot de verdieping. Door het verdwijnen van dien toren, verloor Menkema wel iets van zijn middeleeuwsch karakter. Toch mag het nog altijd een van de fraaiste overblijfsels van de talrijke Ommelander Borgen genoemd worden.

R. H. HERWIG.

Overneming verboden.

EEN NIET-ALLEDAAGSCHE LIEFHEBBERIJ.

HET aantal ware dierenvrienden is groot; het aantal van hen, die zeggen, dat ze het zijn, maar het zelden laten blijken, nog grooter. Van die ware of vermeende vriendschap profiteeren honden, katten, duiven, kanaries, enfin! 't gewone rijtje. We zouden daar nog bij kunnen voegen: paarden, koeien, schapen, ezels, geiten, varkens, voor zooverre zij, al ziet de boer ook op hun voorhoofd het aantal guldens geschreven, die ze waard zijn, een menschevriendende behandeling te danken hebben aan het goede hart van hun baas.

Er zijn evenwel dieren, die bij de meeste menschen geen plaatsje in hun hart kunnen veroveren en die door hen dan ook zorgvuldig uit huis en hof geweerd worden. Ik noem slechts: slangen, vleermuizen, hagedissen, muizen, ratten.

Een kanarie, een paar duiven, een mooien hond — daar kan men zijn vriend op zijn verjaardag nog eens een plezier mee doen, maar stuur hem eens een ringslang, of een vleermuis, of een rat! Het kleinste pillendoosje is groot genoeg, om er zijn dank in te bewaren.

Geen wonder dus, dat ik er van op hoorde, toen ik verleden zomer vernam, dat er op het eiland Voorne en Putten iemand woonde, die er een rattenfokkerij op na hield. Gaarne wou ik daar meer

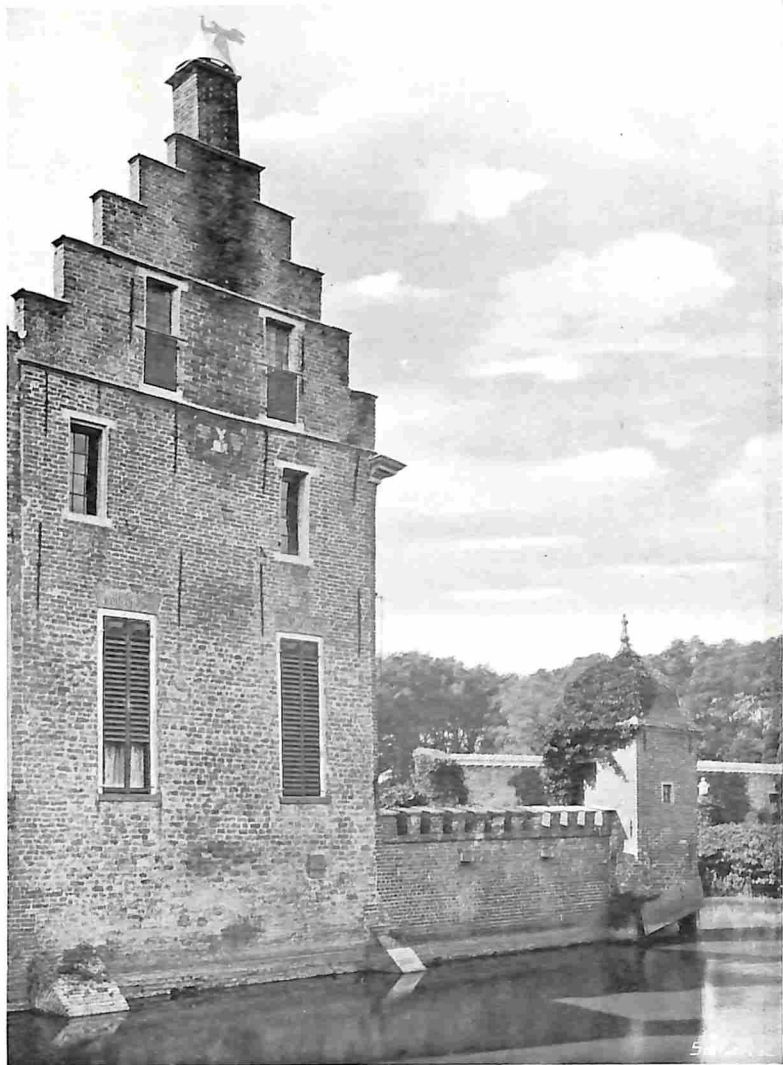

Foto R. H. Herwig.

GEDEELTE VAN DEN NOORDELIJKEN ZIJGEVEL VAN MENKEMA MET DEN GEDENKSTEEN.

van weten, en toen ik in de buurt van den rattenfokker op familiebezoek was, ging ik op stap naar zijn woonplaats, het dorp Spijkenisse, gelegen aan de tramlijn Rotterdam—Oostvoorne. Ik vroeg en vroeg en, eerlijk gezegd, dacht ik naar een zonderling in een afgelegen arbeiderswoning verwezen te zullen worden, maar tot mijn verwondering bracht men mij midden in het dorp voor een tamelijk groote kruidenierszaak.

Zou dáár mijn man wonen?

Ik stapte den winkel binnen. De heer Van Pernis kwam zelf voor. Ik maakte mij bekend en zei, dat ik vernomen had, dat hij een rattenfokkerij bezat; of hij mij daarover het een en ander zou willen meedeelen?

Zijn eerste antwoord was voor mij een tegenslag....

....Hij had ze niet meer.

Wel gehád. Wel duizend! Maar als hij mij plezier kon doen,

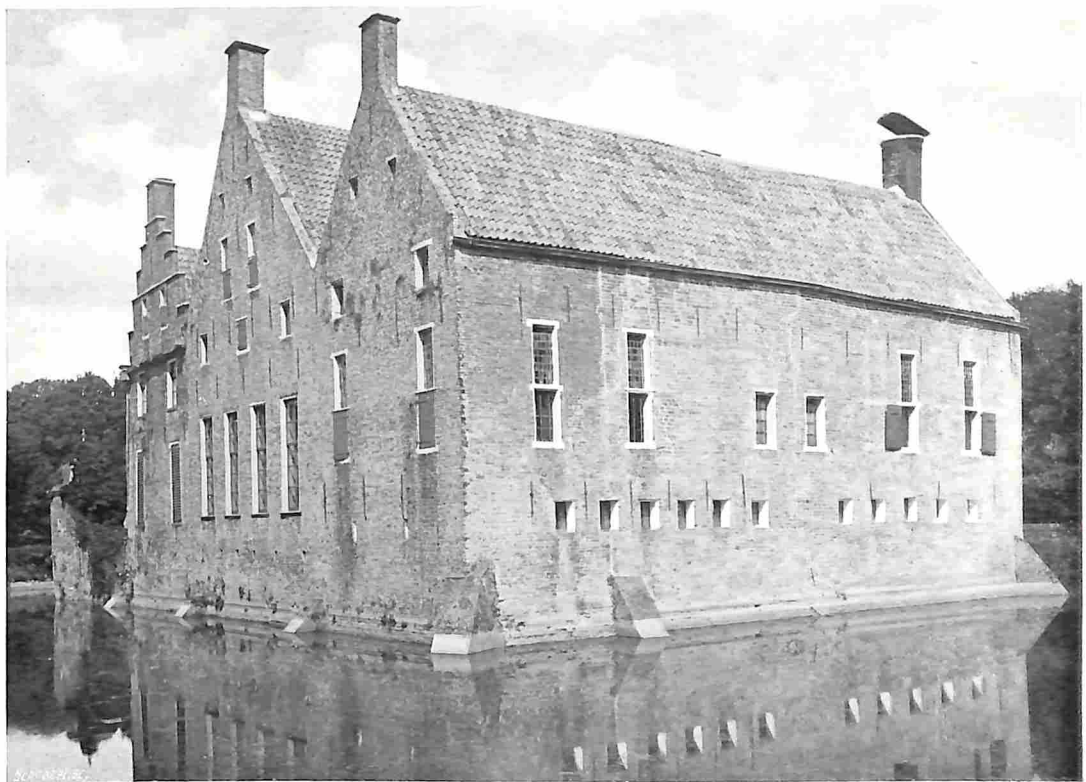

Foto R. H. Herwig.

ACHTER- EN ZIJGEVEL VAN MENKEMA.

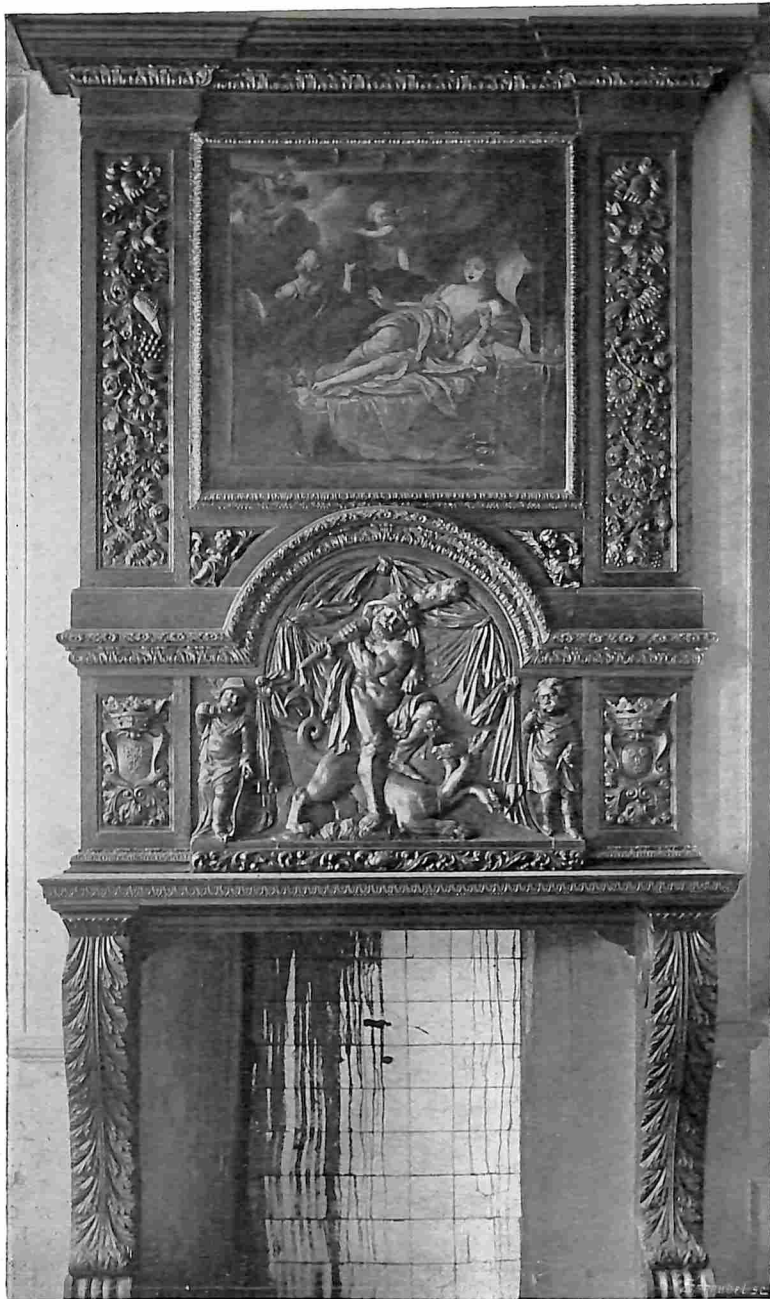

Foto R. H. Herwig.

MENKEMA. SCHOORSTEEN IN HET LINKER- WOONVERTREK.

met het een en ander daarover te vertellen: met genoeg! Dan moest ik hem maar volgen naar de binnenkamer.

't Speet mij zeer, dat ik de ratten zelf niet meer aantrof, maar toch vond ik, wat de heer Van Pernis mij omtrent zijn zonderlinge liefhebberij meedeelde, interessant genoeg, om het hier te laten volgen.

„In den zomer van 1910, dus twee jaar geleden, kreeg ik een matroos in den winkel. Hij had een ijzeren kooitje met tralies bij zich en daarin zaten vier witte ratten. Ze waren aanmerkelijk kleiner dan de gewone ratten. Ze waren spierwit met roode oogen. Ze hadden lange, dun behaarde staarten; daar kon men de roode huid doorheen zien schemeren. Hij had ze meegebracht van de kust van Guinea en wou ze met alle geweld verkoopen.

Eerst had ik er geen zin in, maar, ik houd veel van beesten en ik heb er altijd in gescharreld. Ik vond het zulke lieve diertjes.... enfin! Ik kocht ze voor een gulden de vier. Het kooitje mocht ik ook houden; dat had ik er bij bedongen.

Nu heb ik hier boven een grooten zolder, dien ik gebruik als bergplaats voor mijn winkelwaren. Van dien zolder kan ik door een deur op een tweeden, kleineren zolder komen. Die behoort eigenlijk bij het huis, dat achter het mijne staat. Dat huis is ook van mij, maar ik heb het verhuurd op voorwaarde, dat ik recht zou hebben op 't gebruik van den zolder. Daar bracht ik mijn ratten. Ik maakte dadelijk het kooitje open, zoodat ze vrij konden rondscharrelen. De zolder was rondom goed gesloten; als ik maar steeds zorgde, dat ik de deur achter mij dicht deed, konden ze onmogelijk weg.

Ik zorgde voor een stuk oud brood en een bakje met water; ook gooide ik er wat pakstroo en oud papier neer. Zoo konden ze vrij rondscharrelen en ze hadden alles, wat ze nodig hadden. Ook bracht ik ze nog een paar leege kistjes; ze mochten soms eens apart willen gaan wonen.

Den volgenden morgen kwam mijn huurder al opdagen; die slaapt vlak onder dien zolder.

„Zeg, Van Pernis! Weet je wel, dat er ratten bij ons op den zolder zijn?”

„Of ik het weet!” zei ik. „Ga, maar eens mee kijken!”

Hij mee naar boven, en toen hij ze zag, vond hij ze ook aardig.

„Ik hoorde ze van nacht tippelen en ik dacht natuurlijk, dat

het van die bruine rakkers waren”, zei hij. „Als ik geweten had, dat het zulke mooie beestjes waren, was ik niet eens gekomen”.

De eerste dagen ging ik nog al dikwijls naar boven, om ze te zien scharrelen, maar ik gewende ze gauw aan een vasten tijd van eten. Toen ik ze een dag of acht had, kwamen er 'smorgens bij het voederen maar drie op het appèl. Ik keek ereis, waar de vierde zat, en jawel! In 't ijzeren kooitje lag ze in een mooi nestje van stukgebeten papier en stroo. De tralies waren ook heelemaal met stroo omwonden en dichtgestopt, en daar lag de vermiste en bij haar.... tien jongen! De oude rat lag heelemaal op zij en zoogde ze alle tien tegelijk, op dezelfde wijze als men dat ziet bij een zeug met biggen. De beestjes waren nog kaal en blind natuurlijk. Toen ze later in hun haar kwamen, bleek het, dat ze niet zuiver wit waren, evenals de ouders, maar zwartbont; zwart en wit gevlekt dus. Zuiver witte heb ik nooit meer gekregen; ook alle later geboren waren zwartbont.

Ik behoefde niet lang op een nieuwe worp te wachten. Een andere rat verraste mij den volgenden dag met twaalf jongen. Zoo had ik er dus zes en twintig!

Toen begon ik er al over te denken, of ik van 't goede niet te veel zou krijgen.

Daar komt op een morgen een handelaar in huiden, een zekere Frank, mijn winkel binnen. Hij klaagde er over, dat er na het mond- en klauwzeer zoo weinig vee op het eiland was. Ik zei hem, dat ik juist over te veel vee te klagen had en ik bracht hem voor de aardigheid eens op mijn zolder.

Toen hij de ratten zag en vernam, dat ze tien en twaalf jongen kregen, zei hij:

„Een fortuin heb je op je zolder!”

„Hoe zoo?” vroeg ik. „Zooveel zijn ze toch niet waard”.

„Déze niet”, zei hij, „maar dat goedje is buitengewoon vruchtbaar, dus je zult er veel meer krijgen. Ze leveren je prachtige velletjes en bij den tegenwoordig zoo hoogen prijs van het bontwerk zal je daar veel geld voor maken, dat voorspel ik je”.

Goed! Wat een mensch hoopt, wil hij graag gelooven, dus ik ga met hem een akkoordje aan. Over een maand of drie zou ik wel een flinken voorraad hebben en dan zou hij een vijftwintigtal huidjes als proefzending naar Londen sturen. We zouden de winst samen deelen.

Weg was dus mijn onrust, dat ik er te veel zou krijgen! Hoe meer, hoe liever maar!

En dat zaakje marcheerde goed.

Telkens bracht ik nieuwe kistjes op den zolder en er bleef er geen een leeg. Elk paar ratten had zijn eigen woning. Frank bleef nog wat langer weg, dan hij gezegd had en ik had er eindelijk zeker wel vierhonderd. 't Werd mijn huurder eindelijk te bar, dat gegaloppeer boven zijn hoofd. Doordien het nachtdieren zijn, kwamen zij ook pas goed op dreef, als hij naar bed ging. Enfin! Toen ik zijn huur wat afsloeg, is hij toch gebleven.

Ik had platte schotels op den zolder staan, een paar met water, en de andere vulde ik driemaal op een dag met rijst, oude gerst, grutten, of wat ik maar het best missen kon.

Als ik ze eten bracht, zaten ze mij al achter de deur op te wachten. Maakte ik de deur open, dan vlogen ze tegen mijn beenen op. Dan gooide ik maar gauw den eersten bak vol, en daarna de volgende. 't Gebeurde wel eens, dat er een in mijn vinger beet, maar dat beschouwde ik als een vergissing.

Een mooi gezicht was het, als ze, vast aaneengesloten, uit de schotels zaten te eten.

Verbazend was hun vraatzucht! Ze aten letterlijk alles. Ik bracht ze eens een paar kikvorschen. Zij beten ze eerst de achterpooten lam en in minder dan geen tijd hadden zij ze verslonden. Ratten hebben den naam, dat ze kuikentjes weghalen. Ik heb het geprobeerd: zij beten ze eerst den kop af en aten ze toen op met veeren en al. Eens raakte er een rat bij het dichtmaken van de deur in de klem, zoodat hij mank liep. Zoodra de andere zagen, dat hij niet goed voort kon, werd hij aangevallen en opgegeten.

Ik vond ook nooit een doode rat, en er zal er toch wel eens een gestorven zijn, maar begraven, dat vonden de anderen klaarblijkelijk zonde.

Eindelijk kwam Frank.

Hij was in zijn schik, toen hij hoorde, dat de fokkerij zoo goed ging.

„Sla er nu maar vijftwintig dood”, zei hij, maar dat kon ik niet doen; ik verzorgde ze elken dag; ik was er te veel aan gehecht. Daarop ging hij naar boven en hij knapte dat zaakje zelf op.

Die vijftwintig werden naar Londen gestuurd. Het duurde wel vier weken, eer dat we antwoord kregen. Toen kwam er te worden; het haar bleef er niet in!

„Ze kunnen het niet”, zei Frank „ik weet wel een beter adres in Amerika”.

Toen werd daar weer een proefzending heen gestuurd. Hoe lang zou het wel niet duren, eer dat we van daar antwoord kregen?

En het aantal ratten nam onrustbarend toe. Ik kon het alleen niet meer belooft en had een jongen aangenomen, die voor het voederen en voor het schoonhouden van den zolder

Op een morgen zou hij er weer heen gaan. Daar komt hij doodsbalek de zoldertrap afhollen, schreeuwend:

„Baas! baas! Daar zit een aap op zolder”!

„Een aap”? zei ik. „Hoe zou die er op komen”?

Ik ging kijken en..... 't was natuurlijk geen aap, maar wel een verbazend groote bruine rat. Die had zich zeker door het hooge dakraam zoo maar naar binnen laten rollen. Ik probeerde hem te vangen, maar daar was geen denken aan. Den volgende morgen zag ik hem al uit een van de voederbakken meeëten, maar als ik er dichtbij kwam, ging hij er van door, terwijl de anderen rustig door aten.

Langer dan vier dagen heeft hij het niet uitgehouden. Zijn tegenwoordigheid scheen de anderen niet aangenaam te zijn. Zij hebben hem ten minste vermoord en..... opgegeten. Een stuk staart was alles, wat ik van hem terugvond.

En mijn beestjes namen nog maar steeds in aantal toe. Ik had er op het laatst zeker wel duizend!

Ze begonnen me ook aardig wat te kosten. Ze aten wekelijks voor twaalf gulden aan rijst en aardappelen.

Ein-de-lijk kwam er bericht uit Amerika..... weer mis! Niet voor bereiding geschikt!

Toen was ik het zat. Twee jaar lang had ik geduld gehad.

Ik nam een man aan om ze dood te slaan en den zolder schoon te maken.

Dat was het einde van mijn rattenfokkerij.....

Toen de heer Van Pernis* zijn verhaal geëindigd had, vroeg hij, of ik den bewusten zolder eens wou zien. Ik ging natuurlijk heel graag mee naar boven.

Was dat nu de plaats, waar voor enkele maanden al die beesten huisden?

De vloer was helder wit geschrobd, de muren waren smetteloos wit, en op een bankje, vlak onder een dakraam, stonden twee bloeiende geraniums, zoo frisch groen en rood, alsof ze haar plaats niet met haar zusters uit een bloemperk zouden willen ruilen. En een ruimte! Ik maakte de opmerking, dat zoo'n flinke zolder in de stad veel geld waard zou zijn en tevens kon ik niet nalaten te zeggen, dat de buitengewone helderheid van vloer en muren mij trof.

„Ja, ja”! zei de heer Van Pernis, „nu is mijn vrouw hier weer de baas, maar toen ik hier te kommandeeren had en mijn ratjes hier nog huisden, zag het er wel een beetje anders uit”.

Overneming verboden.

G. J. VISSCHER.

OVER DEN REUKZIN DER INSECTEN.

(Vervolg).

DE *Sapromyza* komt slechts zelden voor, vliegt dadelijk weg en onttrekt zich aan 't oog. Het van nabij te beschouwen, het bij zijn nasporingen te volgen, zou te veel tijd kosten en een toewijding vergen, waartoe ik mij niet in staat acht. Een andere ontdekker van onderaardsche paddestoelen zal ons in dit opzicht ruimschoots schadeloos stellen.

't Is een aardige, zwarte mesttor met een aan de buikzijde bleek getint fluweelzacht achterlijf, die in vorm en grootte veel overeenkomt met een flinke kersepit en in de geleerde wereld bekend staat onder den naam van *Bolboceras Gallicus* Muls. Door met het eind van 't achterlijf tegen den rand der dekschilden te schuren, veroorzaakt hij een zacht gepiep, zooals de jonge vogeltjes doen hooren, als de moeder met buit beladen op het nest terugkomt. Het mannetje draagt op den kop een sierlijk horentje, een imitatie in 't klein van dat van den Spaanschen Horenmestkever (*Copris* Sp.).

Door deze wapenrusting van de wijs gebracht, hield ik het dier aanvankelijk voor een lid van 't genootschap der echte mestkevers en heb ik het ook als zoodanig opgevoed. Ik heb het willen onthalen op dezelfde uitgezochte drekstoffen, waar zijn vermeende confraters dol op zijn. Nooit of te nimmer heeft hij er naar getaald. Foei! hij — en drek! Voor welk dier hield ik hem dan toch wel? Hij verlangt heel wat anders, die lekkerbek! Hij behoeft nu juist niet den truffel onzer feestmalen, maar toch iets van dien aard.

Niet dan na langdurige nasporingen is me deze eigenaardigheid bekend geworden. Aan den zuidelijken voet van een naburige heuvelreeks, niet ver van ons dorp gelegen, bevindt zich een boschje van pijnboomen en cypressen. Tegen Allerzielen, als de najaarsregens bedaard zijn, vindt men er een rijken overvloed van paddestoelen, die bij voorkeur op de coniferen leven, in 't bijzonder de heerlijke *Lactarius deliciosus*, die op de gekneusde plekken bloed schreit, als men haar breekt *). Op de prachtige najaarsdagen is het onze meest geliefde wandeling, juist ver genoeg om de jonge beenen te oefenen en niet te verwijderd om ze te veel te vermoeien.

Men vindt er van alles: oude eksternesten, meerkollen, die met elkaar stoeien, na zich aan eikels te goed te hebben gedaan; konijntjes, die met 't witte staartje omhoog, ijlings uit de rosmarijnstruiken opschrikken, mestkevers, die hun puin op den drempel der woning opstapelen. En dan dat prachtige zand, dat zoo lekker aanvoelt, waarin men zulke stevige tunnels kan

graven en waarvan men die aardige huisjes kan bouwen, die men met mos bekleedt en waarop men een stukje riet zet bij wijze van schoorsteen. En wat smaakt een appel lekker, als men dien eet onder de tonen der Aeolusharpen, die tusschen de naalden der denneboomen opgehangen zijn!

O! voor de kinderen is het een waar paradijs, waar ze, na op school goed opgepast hebben, naar hartelust mogen spelen; en ook de grooteren vertoeven er graag. Wat mij betreft, reeds twee jaar lang bespied ik twee insecten, zonder dat 't me mag gelukken, achter hun familiegeheimen te komen. Het eene is de *Minotaurus typhaeus*, waarvan 't mannetje op 't kop-borststuk drie naar vorenstaande stekels draagt **). De oude schrijvers noemden het de „Phanlangist”, naar aanleiding van zijn wapenrusting, die te vergelijken is bij de drie rijen van lansen van den bekenden Macedonischen phalanx.

't Is een krachtig dier, dat zich aan geen winterkou stoort. 't Gansche slechte seizoen door, mits het weer 't toelaat, komt hij bij 't vallen van den avond bescheidenlijk naar buiten en vergast zich in de buurt van zijn hol aan schapen-excrementen, olijven van ouden datum, door 't zomerzonnetje uitgedroogd. Hij stapelt ze daarop in zijn provisiekast op, sluit de deur en.... smult. Zijn de levensmiddelen, van hun weinige sappen beroofd, tot stof vergaan, dan komt hij opnieuw naar buiten en vernieuwt den voorraad. Zoo gaat de winter voorbij; alleen als het weder te ongunstig is, wordt de arbeid gestaakt.

Het tweede object dat ik in mijn dennebosch bespied, is de *Bolbocerus* ***). De hollen van deze soort, die hier en daar verspreid liggen te midden der nederzettingen van den Minotaurus, zijn tamelijk gemakkelijk van binnen te bekijken, als men slechts zorgt, er vooraf een snede in te geven, die het mogelijk maakt, den verticalen wand met een mes bij gedeelten neer te halen. Het verblijf vertoont zich dan in zijn volle uitgestrektheid, in den vorm van een half doorgesneden kanaal.

Dikwijls bevat de vernielde woning niets, het insect is er 's nachts uit verdwenen, na er zijn zaken afgehandeld te hebben, en heeft zich elders gevestigd. 't Is een zwerveling, een nachtwandelaar, die er niet tegen op ziet zijn woning te verlaten en zonder veel kosten een nieuwe betreft. Niet zelden ook wordt het insect in zijn put aangetroffen, nu eens een mannetje, dan weer een

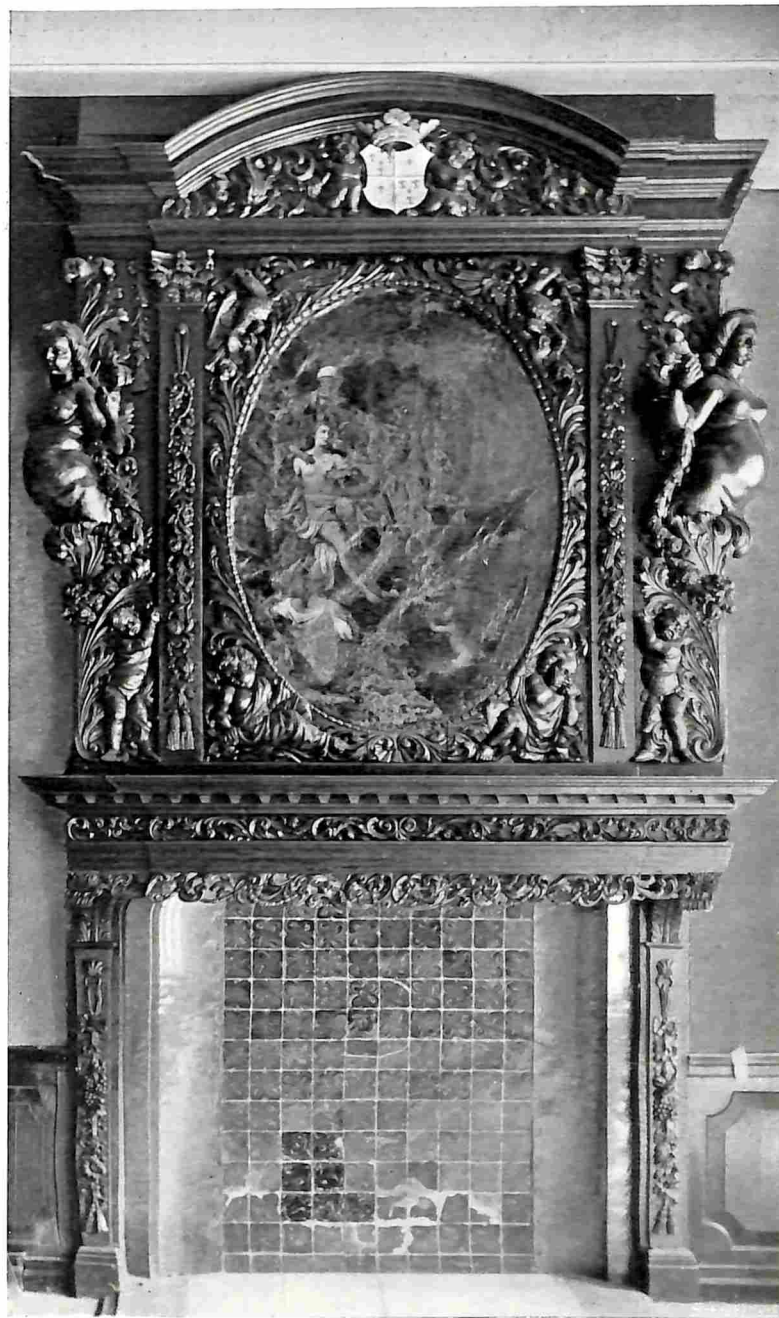

Foto R. H. Herwig.

MENKEMA. SCHOORSTEEN IN DE RIDDERZAAL.

wijfje, doch steeds elk afzonderlijk. De beide seksen, die zich even ijverig betoonen in 't graven van een hol, werken nimmer te zamen. Men kan hier niet spreken van een familieverblijf, de kweekplaats van de jongen; het is een tijdelijke onderkomen, door ieder afzonderlijk tot eigen gemak gegraven.

Somwijlen verrassen we den putgraver alleen te midden zijner bezigheden, terwijl hij met zijn voorpooten een kleinen champignon omstrengeld houdt; krampachtig omklemt hij hem, en wil er niet van scheiden. Het is zijn buit, zijn bezitting, zijn fortuin. Hier en daar verspreid liggende kruimpjes toonen aan, dat we hem bij zijn feestmaal overvallen hebben.

Nemen we hem zijn prooi af, dan herkennen we daarin een soort van onderaardsch bedekt bloeiend gewas, dat zeer na verwant is aan de truffels en door de botanici *Hydnocistes arenaria* Tul. wordt geheeten.

Langzamerhand kom ik op de hoogte van de zeden en gewoonten van den Bolbocerus en begin ik te begrijpen, waarom het dier zoo dikwijls verhuist. In de kalmte van de avondschemering begeeft onze trippelaar zich naar buiten, piept zachtken en spreekt zich zelf met zijn eigen lied den noodigen moed in. Hij verkent het terrein en onderzoekt hetgeen er onder verborgen ligt evenals de hond, die den truffel opspoort. De reukzin zegt hem, dat de verlangde lekkernij, slechts even bedekt met een dun laagje zand, daar beneden hem te vinden is. Overtuigd 't juiste punt gevonden te hebben, graaft hij recht omlaag en komt waar hij wezen moet. Zoo lang er nog levensvoorraad aanwezig is, blijft hij thuis. Doch is de etenskast ledig, dan verhuist hij en gaat op onderzoek uit naar een ander smakelijk hapje, waar een nieuwe woning gegraven wordt, die op zijn beurt zal verlaten worden. Even zooveel paddestoelen, evenzooveel woningen, of liever gezegd tijdelijke aanlegplaatsen, van een pelgrim. Aldus gaat in een onafgebroken tafelweelde, van 't eene huis naar 't andere, de herfst en de lente, 't seizoen van de hydnocistes voorbij.

Om het truffelzoekend insect bij mij thuis te kunnen bestudeeren zou ik een kleinen voorraad van zijn lievelingskost noodig hebben. Het zou me te veel tijd kosten, er persoonlijk op uit te gaan en er in den blinde naar te gaan zoeken; het kleine cryptogoom komt te schaars voor, dan dat ik er op rekenen kan, 't zonder gids op te delven. Mijn vriend, de truffelzoeker, roept daarbij de hulp van zijn hond in; ik zal me van den Bolbocerus hebben te bedienen. Ook een manier om ze te vinden. Ik maak mijn geheim wereldkundig, en hij, die mij den weg gewezen heeft bij 't onderzoek van de onderaardsche plantenwereld, zal wel even glimlachen als hij ooit verneemt op welke vreemde wijze ik hem concurrentie aandoe.

Men treft de onderaardsche champignons slechts op bepaalde plaatsen, tamelijk dikwijls in groepen aan.

Het insect weet die te ontdekken; zijn fijne neus heeft het terrein geschikt geoordeeld, want de hollen zijn 'er talrijk. Laten we dus hier op onderzoek uitgaan; de aanwijzing is juist geweest,

want dank zij het spoor, ons door den Bolbocerus gewezen, ben ik weldra in 't bezit van een handvol Hydnocysten. 't Is voor het eerst, dat ik dezen champignon oogst. Vangen we nu ook het insect, hetgeen zonder eenige moeite geschieden kan, door de hollen uit te graven, dan kan dadelijk tot het nemen van een proef overgegaan worden.

Ik vul een grooten schotel met verschgezeefd zand, waarin ik met behulp van een stokje zes vertikale putten boor, twee decimeter diep en op een behoorlijken afstand van elkaar verwijderd. In ieder gat doe ik een hydnocystis, vul het daarna met zand aan, na er eerst een strootje in gestoken te hebben, om de juiste plek later weer te kunnen vinden. Op dit gelijkgemaakt terrein, waar zich alleen die zes strootjes op verheffen, laat ik nu een achttal Bolboceren los, die ik tot heden onder een stulp van ijzergaas bewaard heb.

Eerst de onvermijdelijke verveling na de verschillende gebeurtenissen van den dag: de uitgraving, daarna 't transport, toen de afzondering in een onbekende omgeving. Mijn verbannen trachten te vluchten, ze klauteren tegen het ijzergaas op, graven zich vlak bij den rand in. Gelijk met den nacht treedt ook de kalmte in. Twee uur later ga ik nog eens kijken. Drie hunner liggen nog steeds onder een dun laagje zand. De vijf andere hebben een vertikalen put gegraven vlak bij de strootjes, die me de plaats der begraven paddestoelen aanwijzen. Den volgenden morgen heeft ook het zesde strootje een put evenals de andere.

Thans is het oogenblik gekomen om te zien, wat er in de aarde plaats heeft. Na elk hol methodisch met vertikale sneden bloot gelegd te hebben, zie ik op den bodem een Bolbocerus, bezig zijn truffel, de Hydnocystis, op te peuzelen. De proef met de reeds aangevreten exemplaren herhaald, levert me hetzelfde resultaat op.

Aanstands wordt de plek, waar de lekkernij naar alle waarschijnlijkheid verscholen ligt, ontdekt en onverwijd en zonder aarzeling of proefboringen wordt de put gegraven, die recht omlaag naar 't begeerde hapje voert.

Zoo het dier hierbij door zijn gezicht geleid werd, zou het met geen grootere beslistheid op het doel afgaan; steeds graaft het aan den voet der strootjes, die ik als merktekens in den grond heb gestoken. De hond, die bij 't truffelzoeken zijn neus tot leidsman heeft, gaat nauwelijks met zooveel zekerheid op 't doel af.

Verspreidt de Hydnocystis dan zoo'n doordringenden geur, dat ze den reukzin van haar verbruiker zulke duidelijke inlichtingen omtrent haar schuilplaats verstrekken kan? O, neen! Voor ons is 't een nagenoeg reukeloos voorwerp. Een uit den grond gehaald steentje heeft datzelfde luchtje van vochtige aarde. Als ontdekker der onderaardsche zwamachtige producten is de Bolbocerus de evenknie van den hond. Hij zou zelfs zijn meerdere zijn, als hij niet zoo exclusief was. Maar hij is een bekrompen specialist, hij kent slechts de hydnocystis en niets anders, voorzover ik weet, behaagt hem of trekt hem zoo onweerstaanbaar aan.

Beide onderzoeken den ondergrond van dichtbij, en op die wijze wordt het verlangde voorwerp op geringe diepte aangetroffen. Waren ze er een weinig verder van verwijderd, dan zouden noch de hond, noch het insect de fijne uitwasemingen bemerken, zelfs niet 't aroma van den truffel. Om op grootere afstanden opgemerkt te worden, zijn krachtige geuren noodig, die voor onzen groven reukzin waarneembaar zijn. In dat geval komen de uitbuiters van 't geurende voorwerp van alle kanten opdagen.

Heb ik voor mijn onderzoek lijkbezorgers noodig, dan leg ik op een afgelegen plekje van mijn erf een dooden mol in de zon. Zoodra 't beest begint te zwellen, tengevolge van de zich ontwikkelende ontbindingsgassen en het huidje van het rottende vleesch begint los te laten, dan verschijnen in grooten getale de aaskevers: de Silpha's, de Spektorren, de Histers en de Doodgravers, waarvan men er niet een in den tuin, zelfs niet in de buurt zou aantreffen zonder tusschenkomst van een dergelijk lokmiddel.

Ze zijn dus door hun reuk op een aanzienlijken afstand gewaarschuwd, terwijl ik zelf niets ruik, als ik me slechts eenige schreden verwijder. Vergeleken bij hun reuk, is de mijne dan wel zeer gebrekkig, maar zoowel voor mij, als voor hen is hier inderdaad sprake van hetgeen we in het gewone leven onder „geur" hebben te verstaan.

(Slot volgt).

Overneming verboden.

J. H. FABRE,
(vert. door P. G.)

*) Een z.g. „Melk"zwam, waarvan ook onze flora vele soorten telt.

**) De driehoornige mestkever van onze heide.

***) De *Bolbocerus* is in ons land nog niet aangetroffen.

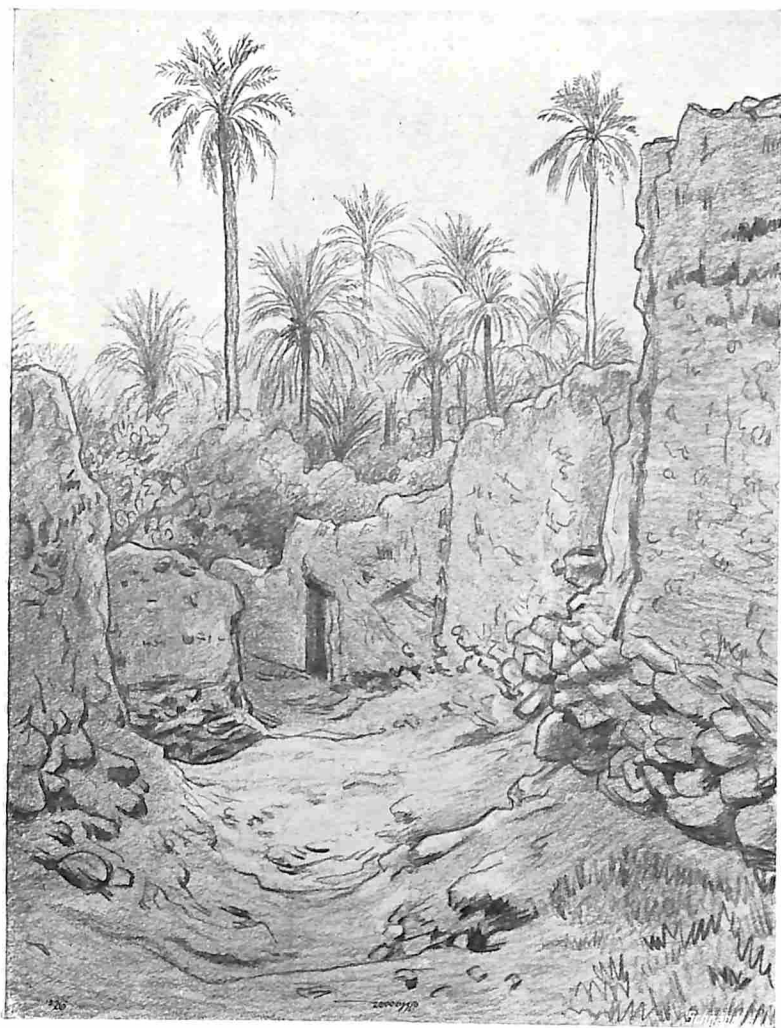
S. L.

HERINNERINGEN UIT EEN WOESTIJNLAND.

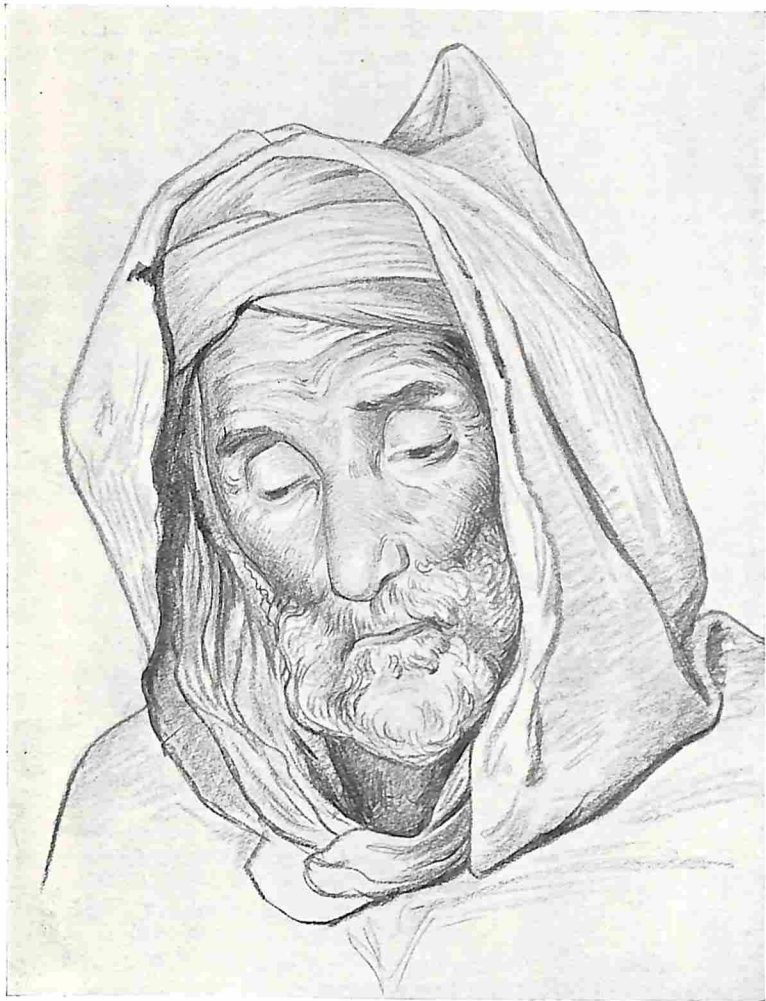
(Met reproducties naar teekeningen en schilderijen van den schrijver).

II.

WAT een verrukking, rond te dwalen in de oasis! Alles tropische plantengroei, overal leven en arbeid. En nergens de stijfheid die ons dadelijk herinnert dat groei hier is kunstmatig, cultuur. Dwalend door de wegjes en paadjes, scharrelend en strompelend over de een voet hoge afscheidingen van grond-

WEGGETJE IN DE OASE.

OUDE ARABIER.

gebied (want elke duim gronds is beschreven eigendom) is de indruk als van een ouerwoud, een natuurproduct. Reuzenwingerden die al in Juli de heerlijkste druiven geven, slingeren langs palmen en vijgenstammen; half vergane huisjes, rustiek van ruwe steenen en klei opgetrokken, de zomerverblijven voor de Mozabiten, gluren schitterend verlicht door de Afrikaansche zon door al het weelderige groen heen.

Op den bodem, veldjes garst en uien en tuinboonen. Elk veldje, een paar vierkante meters groot, is omgeven door een dammetje van klei dat op zijn tijd weer wordt doorgebroken om uit het voedende waterreservoir het noodige water aan te voeren. En dan wordt dat dammetje weer toegestopt en een ander vierkantje krijgt een beurt. Zuinig met het water, het zoo kostbare vocht, asjeblijft! En altijd werken overal, altijd werken maar door de menschen, negerslaven meest, met hun trekdieren om dat vocht, het doodgewone bij ons zoo te vele water aan den bodem te onttrekken. Werken, werken doen de Mozabiten of ze arbeiden in hun oasis of wel ze boekhouden in hun winkeltjes of marchanderen met de klanten.

Zindelijk zijn ze ook en netjes. Baden, de Oostersche baden waarbij je half wordt uitgekookt, zijn er veelvuldig en wel heel eenig in een Oostersch land en dan nog wel zoo midden in de woestijn, publieke W.C.'s! Niet ingesteld door de Franschen, maar al heel oud. Toen ik zoo van dergelijke dingen kennis nam, herinnerde ik me weer hoe op heel oude opschriften van duizende jaren geleden men nu in Klein Azië wetten en politiereglementen vond zóó modern, zóó sociaal, zóó denkend aan de belangen van de gemeenschap dat voor de zooveelste maal gezegd kan worden „niets nieuws onder de zon”.

Wel te verwaand is de Europeaan geworden wanneer hij meent de eenige intelligente mensch te zijn en alle anderen zoo gauw noemt „inboorling” alias „wilde”. En wat een ingeboren beleefdheid, wat een convenance van nature is dien „inboorling” eigen. Van uit puur genoegen anderen te hinderen, andermans eigendom te vernielen, is hier nooit sprake. Op de markt, soms temidden van een duizendtal Mozabiten en Arabieren zat ik te schilderen of te teekenen en alleen hulp en medewerking ondervond ik. Probeer dat eens op het Amstelveld, 's Maandags te Amsterdam.

In dat verre verscholen landje bestaat ook straatreiniging; heel goed georganiseerd. Ezels en muil dieren sjouwen, aan

weerszijden beladen met groote manden, heel de stad rond om het stadsvuil op te halen dat de inwoners netjes, als bij ons, in tonnen of manden aan de deur deponeeren. Ook de politie bestaat er, evenals bij ons vroeger, verplicht bij beurten door de burgers waargenomen. Brandweer niet want brand in van steen en klei gebouwde huizen is gelukkig onmogelijk. De huizen; wat een heel andere wijze van bouwen, wat een geheel ander aspect naar buiten toe als in Europa. Klimaat en volkszedes zijn de oorzaken dat een mozabitisch huis zoo verschillend is van een hollandsch. De straatjes zijn smal en slingerend. Meest wit zijn de muren van de uit ruwe steen en gedroogde klei opgetrokken huizen. Behalve de deur zijn andere openingen zeldzaam.

Elk huis verbergt zooveel mogelijk wat daarbinnen omgaat en is een geheim voor den buurman. Op de platte daken, de terrassen, mogen alleen de vrouwen en kinderen komen; wordt een man er betrapd dan volgt de straf en toch schijnt het dat ook bij de zoo puriteinsche Mozabieten de natuur soms sterker is dan de leer.

De indeeling der huizen is altijd in denzelfden geest. Door de deur komt men in een smal gangetje, dat leidt naar een binnenhof waaromheen de kamertjes. Een steenen trap voert naar boven waarom denzelfden hof eveneens eenige kamertjes zich bevinden. De hof zelf is de eigenlijke werkplaats. Daar wordt het eten bereid en gekookt. Schoorsteenen houdt de bewoner er maar heel zelden op na; in den open hof wordt gekookt en de rook stijgt rustig naar boven. Het interieur van zulk een huis is dus warm bruinzwart van kleur; het wit van de kalk bedekt met een roetlaagje, donkerder of lichter naarmate langer of korter geleden de muren versch gekalkt werden. Tegen die bruin-witte tot zwarte muren bewegen zich zoo mooi de menschenfiguren in kleurenweelde.

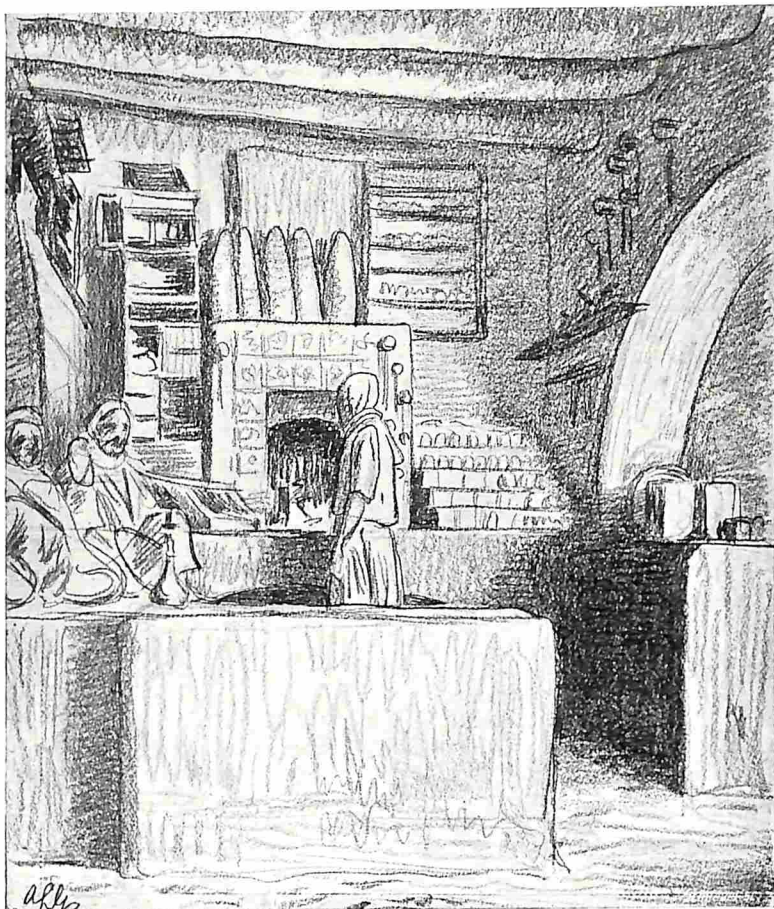
De mannen dragen de Chachia (fez) van mooi diep rood en een ruim wollen hemd zonder mouwen waarvan de grondtoon gewoonlijk is een donker indigoblauw versierd met oranje, roode en groen zuiver assyrische ornamenten. Het weinige huisraad, potten en pannen is van zwaar koper of van dicht gevlochten mandenwerk, alles zeer fraai van vorm. Helaas dat in den laatsten tijd leelijk Europa haar intocht houdt en de afschuwelijke blauwe emailpannen het zoo mooie inlandsche product verdringen. Twintig jaar geleden was hier van europeesch fabrikaat nog niets te zien. Helaas, het kan verkeeren, maar 't werd er niet mooier op!

In geen andere zoo ver verwijderde streek zag ik zoo snel Europa's invloed als hier. Vroeger waren de zware huisdeuren vervaardigd van het mooie hout der dadelpalmen, versierd met typische ornamenten, omgeven door de ruwe muur waarvan juist de ruwheid de schoonheid was omdat elk vlakje onder den invloed van allerlei lichtreflexen zooals men ze alleen in dat zonneland ziet, een andere kleur aannam en het geheel, hoe eentonig ook bij betrokken weder, met de mooie rijke zon tot een weelderig paarlemoer werd. Nu zijn de muren keurig vervelend gepleisterd en de rustieke deuren vervangen door deuren van waaiboomenhout, regelrecht uit de fabriek in Algiers aangevoerd.

De rijkgeworden Mozabiet werd tot parvenu en het oude moois door leelijke hoewel dure europeesche rommel vervangen. Prachtpoortjes werden gepleisterde tongewelven, zuiver rond, glad als een spiegel. Bijna al de mooie hoekjes en straatjes van twintig jaar geleden verdwenen. Ook de kleeding wijzigt zich. Europeesche hemden met mouwen en europeesch schoeisel vervangen hier en daar de zoo veel mooiere echt inlandsche. De vrouwenkleeding, de prachtig wollen melhafa, die zoo deftig

KIKJE IN EEN HOOFDSTRAAT.

HOEKJE IN EEN ARABISCH KOFFIEHUIS.

grieksch drapeesch en van zoo prachtig donkerrood was, maakt plaats voor een rare leelijke half europeesche jurk van de grofste, hardste kleuren.

Sic transit gloria mundi! De beschaving deed hier hare intrede, de europeesche fabrikanten verdienen er ook wat. . . .

(Slot volgt).

AUGUST LE GRAS.

Overneming verboden.

DE PET.

KNUS-gezellig dronken ze samen thee, de gastvrouw en de visite-mevrouw. En als haar tuitende mondjes niet voornaampjes lurkten aan den theekop-rand, dan ratelde onophoudelijk het woord erlangs, het woord van het diepzinnig visite-gesprek, het kritisch woord over den hoed van de eene, den mantel van de andere, de naai-sters en dienstboden van beiden, het beschouwend woord over alles en iedereen. Men vergeve deze spaarzame beschrijving van het meest-geweldige, dat in veler leeg levens naar voren springt, hier toch schieten realisme en naturalisme, mitsgaders alle papier-fabrieken ter wereld te kort, en bovendien doet het weinig ter zake voor het nu volgend gruwzaam verhaal.

De gastvrouw en de visite-mevrouw dan dronken thee. En praatten. En toen de visite-mevrouw loskwam over d'r meid, over Mina, die pas het deksel van de soepterrine weer had laten vallen, zich door den groentenkoopman had laten afzetten voor een bloemkooltje, en altijd zoo lang uitbleef, als ze boodschappen moest doen, toen zei de gastvrouw opeens: „Ze heeft 'n vrijer, hè. . .”

„'n Vrijer?“, — de visite-mevrouw verschrift —, „wat zegt u, 'n vrijer?“

„M'n man zei 't gisteren, had ze samen gezien.“

„Wie is 't? Hoe zag-ie er uit?“

Er was ineens emotie in de belangstelling van mevrouw. Mina 'n vrijer, zonder dat zij 't wist, zonder haar te raadplegen, zonder 't haar te zeggen zelfs! Daarvan moest ze 't hare hebben, dat ging zoo maar niet.

Maar de vriendelijke gastvrouw, zelf verrast, dat ze een nieuwtje had aangebracht, en nu volop dekend in de opgewonden taal harer geburin — aan de beschrijving derzelve zal ik mij wederom onttrekken — kon niets positiefs over den vrijer mededeelen. Zij had 'm niet gezien. Anders zou ze precies een beschrijving hebben kunnen geven, naar ze warm verzekerde. D'r man was 't gearmede tweetal voorbijgelopen, had dit bij z'n neus weg verteld. En het stormend vragen zijner ega kon slechts worden voldaan met de poovere mededeeling, dat 't een fatsoenlijke jongen was, zoo op 't oog, dat-ie iets langer was dan Mina, en dat-ie een groene jockey-pet droeg. En met deze rapporten werd de visite-mevrouw gelukkig gemaakt.

De komende dagen was ze vol van 't geval: Mina, dat jonge ding, al 'n vrijer! En dan zonder haar weten. Ze kon er niet van zwijgen, ze vervolgde haar andere ik ermee als-ie van 't kantoor kwam, als-ie z'n eitje pelde, als-ie de krant las. Meneer werd er kregel onder, bromde herhaaldelijk tevergeefs, dat hèm die pet niets kon schelen. Maar mevrouw hield aan: meneer moest maar eens probeeren er achter te komen, wie 't was.

„Wat interesseert je dat nou, laat die meid vrijen“.

„Hè, Han, hoe kùn je 't zeggen. Ik wil 't weten, 't interesseert me heel erg of 't een nette jongen is. Mina is nu eenmaal huisgenoot en daarom. . . .”

Meneer liet zich lijmen door 't verantwoordelijkheidsbesef van z'n vrouw, ging er op in, werd geslachtofferd onder een val van woorden. En om tenminste een poging te wagen om te voorkomen, dat-ie misbruikt zou worden als particulier detective van mevrouw, wist-ie in sterke overtuiging aan te voeren:

„Maar schat, hoe kàn 'k den man nu toch vinden, als 'k alleen maar weet, dat-ie een pèt draagt? Wie draagt er al geen pèt? Petten in soorten. Dat gàt toch niet. . . .”

„'t Is een groene, 'n jockeypet“.

„Ja liefje, dat g'loof ik best, maar er zijn méér groene petten in de wereld, 't is eenvoudig verbijsterend, hoeveel groene petten er tegenwoordig worden gedragen. En om dàr nu de goeie pet uit te pikken.“

Meneer nam de krant weer op met breed gebaar: 't pleit was voor 't oogenblik gewonnen. En mevrouw had de onmogelijkheid van 't zoeken in den chaos van petten, groene petten, jockey-petten, aanvaard.

't Mina zelf vragen, liet haar waardigheid niet toe. Wilde die zèlf 't geding niet aanhangig maken, dan was er natuurlijk geen sprake van, dat mevrouw er over beginnen kon. Wel kon ze zoo eens 'n spierinkje uitgooien, eens 'n algemeenheidje debiteeren over het vrijen van meiden, in Mina's tegenwoordigheid eens klagen over 't verloren gaan der zedigheid onder 't jonge geslacht, maar ging ze verder, ging ze Mina op het hart af vragen over d'r vrijerij, dan overschreed ze de grenzen harer mevrouwelijke waardigheid. Meneer was ook niet al te toeschietelijk, zou er zeker niet voor te vinden zijn, eens 'n quasi-boodschap te doen tegen tieners op Mina's uitgaansavond. Hem verlokken tot 't scheppen van 'n avondluchtje terzelfder tijd, was niet mogelijk: wie moest dan op de kinderen passen? En alleen uitgaan op zulk een verdacht uur was eenvoudig niet doenlijk voor haar reputatie. Maar wèten zou ze 't. Ze zou letten op Mina's thuiskomst. Ze zou loeren achter de salongordijnen, loeren in 't schuwe licht der straatlantaarn, loerend luisteren naar iederen stap, ieder woord, ieder gefluister. Maar ze zou wèten.

En reeds den eerstvolgenden Woensdagavond zat ze op haar post in 'n donker salon-hoekje. 't Was er wonderlijk stil. Ze hoorde alleen d'r eigen onrustigheid. Als ze de crapeaud-rolletjes verdacht verschoof. Als ze even in de kamer op en neer ging, 'n vaasje verzette, 'n haarlok wegstreek achter 't oor. Ze vond 't geheimzinnig in 't donker. Meneer was uit, naar 'n vergadering, 't was overal stil in huis. De kinderen sliepen, de hond lag ergens lui op 'n uitgezocht plekje, de kanarie was een geel klompje rust. 't Was 'n beetje spokerig, vond ze. En Mina, Mina liep buiten ergens te ginnegappen met dien jongen, dien onbekende, de groene jockeypet.

Wat was 't buiten een verlaten leegte. 't Lantaarn-licht kleurde de grauwe keien, 'n poes sloop om den hoek der straat aan de overzij. Geen stap, geen gerucht, geen leven. Niets. Stomme minuten. Waar Mina nou zitten mocht? Natuurlijk ergens in 'n donker laantje, zulke meisjes kenden geen fatsoen. En die pet. . . .

Ingespannen luisterde ze plots: geluid van 'n stappend paar in de verte. 't Kwam nader, hield stil. Dicht bij de deur. Voorzichtig rekte mevrouw d'r hals, loerde door de tule, trok zich zoo ver mogelijk terug. En zoo, schuin langs 'n raamstijl zag ze 'n gedaante. De lantaarn zette haar in 't licht: 't was 'n opgeschoten jongen, 'n jongen met een pet. Een groene jockey-pet. Dàt moest-ie wezen.

De groote torenklok tjingelde. Kwart voor tien. Mina was vroeg, benutte 't laatste kwartiertje voor 'n afscheid-vrijerijtje. Jammer, dat ze niet zichtbaar was, te veel stond bij den muur, die buiten 't gezichtsveld viel. Maar de pet was goed te zien, zooals-ie daar zalig te meesmuilen stond.

Ingespannen tuurde mevrouw, pogend te doorgronden wat ze niet zag of hoorde. En niets trok haar aandacht. Ook niet, dat aan den overkant meer geloop kwam, dat meer gedaanten als donkere vlekken 't lantaarn-licht onderschepten.

't Leek 'n fatsoenlijke jongen, 'n slungel nog, veel te jong om al te vrijen. En dat zonder hàar voorkennis. Hij smoezelde maar. Ze wilde wel weten wàt. 't Was 'n soort werkman, dat kon je zien aan den snit van z'n jasje, aan z'n lage boordje, dat 'm te wijd was, aan z'n smakelooze das. En aan z'n groene pet. Die pet stond 'm niet op z'n donkere haar, dat schreeuwde. Ze zou 't Mina zeggen. Nee, dàt toch niet. Eerst moest Mina haar inlichten, haar vertellen, dat ze 'n vrijer had. Wat zou ze triomfantelijk zeggen, zoo bij d'r neus langs, dat ze dat wel wist. Dat ze dien jongen wel kende. . . .

't Liep tegen tien. Uit de straat aan de overzij kwam 'n ander paar, schoot den hoek om. Mevrouw zag ze niet. Maar 't meisje zag haar wèl.

„Chut, Karel, kijk's, daar zit mevrouw“, zei Mina. „Doorloopen, ze ziet ons niet, ze kijkt naar Jan en Anna van hiernaast. Doorloopen“. En langs de huizenrij schoven ze voort. Mina en Karel. Karel met de pet, de groene jockey-pet op z'n blonde haar. En ingespannen zat mevrouw te turen voor 't raam naar 't tweetal buiten, dat al maar smoezelde, van geen einde wist. Al wou Mina dan niets loslaten over d'r vrijer, gezien had ze 'm toch, de pèt. . . .

EEN PRAATJE OVER ORCHIDEËN.

DE orchidee behoort tot die planten, die voor bloemenliefhebbers een bijzondere aantrekkingskracht bezitten. En geen wonder, want terwijl de plant op zichzelf bijna altijd leelijk is, brengt zij in den regel zeer eigenaardige bloemen voort, die hetzij door geur, kleur en vorm, gecombineerd of afzonderlijk, de aandacht trekken. Opmerkelijk is, dat men heel dikwijls juist bij groote en mooie bloemen weinig of geen geur aantreft, terwijl de kleinere vaak een sterke reuk hebben. Zoo is b.v. *Phalaenopsis amabilis* geheel reukeloos, terwijl de *Dendrobium crumenatum* (het „duifje”) aangenaam riekt. Maar ook onder de sterk-geurende orchideeën komen groote en mooie exemplaren voor. Ik noem slechts de *Dendrobium superbum giganteum* (sterke rhabarbergeur) en de *Arachnante moschifera* (muskus). Terwijl over het algemeen de orchideeën een zoetige odeurlucht verspreiden, komen er ook voor, die slechts de aasvlieg tot zich lokken. Zij hebben dan ook de kleur en de reuk van rottend vleesch (*Bulbophyllum Pahudi*).

De orchideeën vormen een groote familie in de plantkunde. Ze zijn dadelijk te herkennen 1° aan de „stempelzuil”, ontstaan door de vergroeiing van de helmraden met den stamper en 2° aan de „lip”. Het bloemdek bestaat n.l. uit drie kelkbladeren, waartusschen de drie kroonbladeren geplaatst zijn, waarvan de onderste (de „lip”) in vorm en kleur geheel afwijkt van de overige twee (zie de afbeeldingen). Aan den achterkant bevindt zich de „spoor”, het honigreservoir, waar de insecten op afkomen, die, als ze op de lip staande, er hun kop insteken, met den rug langs de helmknoppen strijken. Deze zijn van een kleefstof voorzien, en blijven dan aan den rug van het insect kleven. Als het dier nu een andere bloem bezoekt, wrijft het met de stuifmeelklompjes langs den eveneens kleverigen stempel, die zich aan den stempelzuil onder de plaats van inplanting der hoopjes bevindt; zodoende bewerkstelligt het insect de bestuiving.

De orchidee kan n.l. slechts kunstmatig bestoven (bevrucht) worden. In kweekrijen of verzamelingen doet de betrokken persoon het. Deze manipulatie „gelukt” meestal heel goed. Maar slechts van bloemen van aan elkander verwante soorten kan men kruisingen verkrijgen. Bekend zijn de van *Cattleya*'s en de daarmee nauw verwante *Laelia*'s verkregen prachtige hybriden. Maar men kan b.v. van een *Phalaenopsis* en een *Dendrobium* geen kruising verkrijgen.

Is de bestuiving eenmaal gelukt en de vrucht rijp geworden, dan volgt de kwestie van het uitzaaien en vooral van het ontkiemen. Daar komt heel wat bij kijken! Het stofzaad der orchideeën is n.l. uiterst fijn en wordt in de natuur, nadat de doosvrucht opengesprongen is, door den wind verspreid. Maar het verschijnsel, dat er in vergelijking met de miljoenen zaadjes slechts betrekkelijk weinig planten voorkomen, wijst er op, dat er omstandigheden aanwezig moeten zijn, welke die ontkieming uiterst moeilijk maken. We betreden hier het gebied der zoogenaamde symbiose, d.w.z. samenleving van twee organismen, wier bestaan onmisbaar is voor de levensvatbaarheid over en weer, doordat het ééne produkten afscheidt, die het andere voor zijn groei noodig heeft. Zoo zegt de theorie, dat de (microscopische) schimmelpiantjes, die den groei der moederplant bevorderden, aanwezig moeten zijn, om de zaadjes te doen ontkiemen. Het is dus zaak het zaad uit te zaaien op den door de moederplant bewoonde bodem. Maar zelfs dan zal men menige teleurstelling ondervinden, want het spreekt vanzelf,

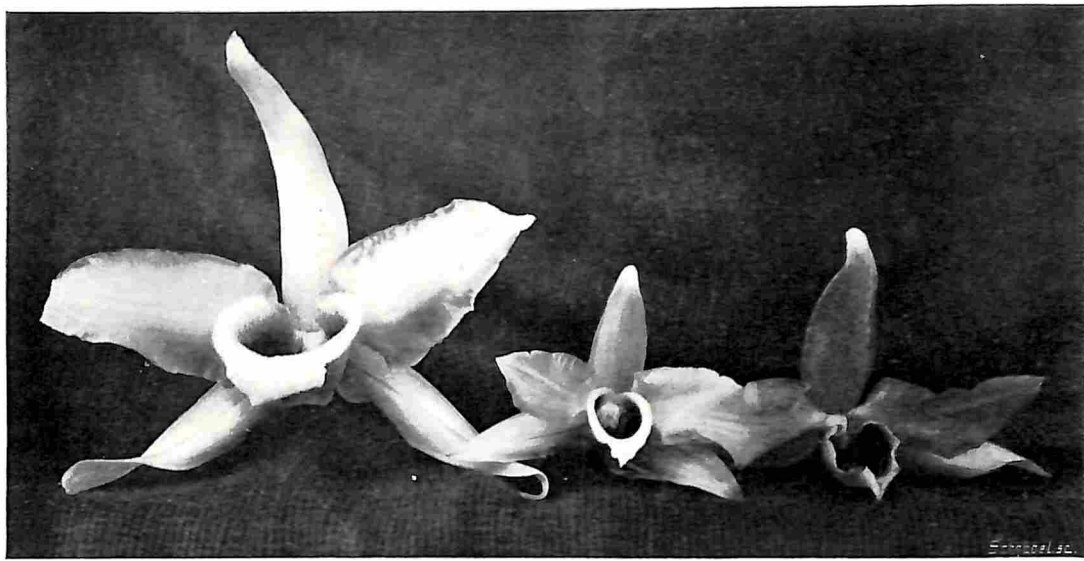

Foto R. Verbeek.

BLOEMEN VAN DRIE SOORTEN *DENDROBIUM SUPERBUM*.
HOOFDKLEUR LICHT PAARS; ALLEEN DE LIP BINNEN IS ZEER DONKER PAARS.
LINKS *DENDR. SUP. GIGANTEUM* (2/3 NAT. GROOTTE). CELEBES EN MOLUKKEN.

dat temperatuur en vochtigheid evenals 't klimaat ook een woordje medespreken. Het kweken van orchideeën brengt dus zijn eigenaardige moeilijkheden mede. Dat blijkt ook verder bij de verzorging der planten, want de orchidee is wel een der meest „eigenwijze” planten, die er bestaan. Zij wil alles „naar den eisch” hebben, anders bedankt zij er eenvoudig voor! Maar als daaraan voldaan wordt, toont zij zich dan ook zeer

Foto R. Verbeek.

TROS VAN *VANDA SUAVIS* MET GEDEELTE VAN DE PLANT, DIE IN
OOST-JAVA VEELVULDIG VOORKOMT.
DE GRONDKLEUR VAN DE *V. SUAVIS* IS WIT MET PAARS-BRUINE VLEKJES
EN VIOLET ROSE LIP. (1/2 NAT. GROOTTE).

dankbaar. Zelfs in het land der orchideeën, de tropische gewesten, is het dikwijls moeilijk de planten in het leven te houden. Schrijver dezes, hoewel hij er slechts een verzameling op bescheiden schaal op nahield, heeft dat maar al te dikwijls ondervonden! Afgezien van den eeuwigdurende strijd tegen allerlei schadelijke insecten en schimmels moet de wetenschappelijke orchideeënverzamelaar er zooveel mogelijk op

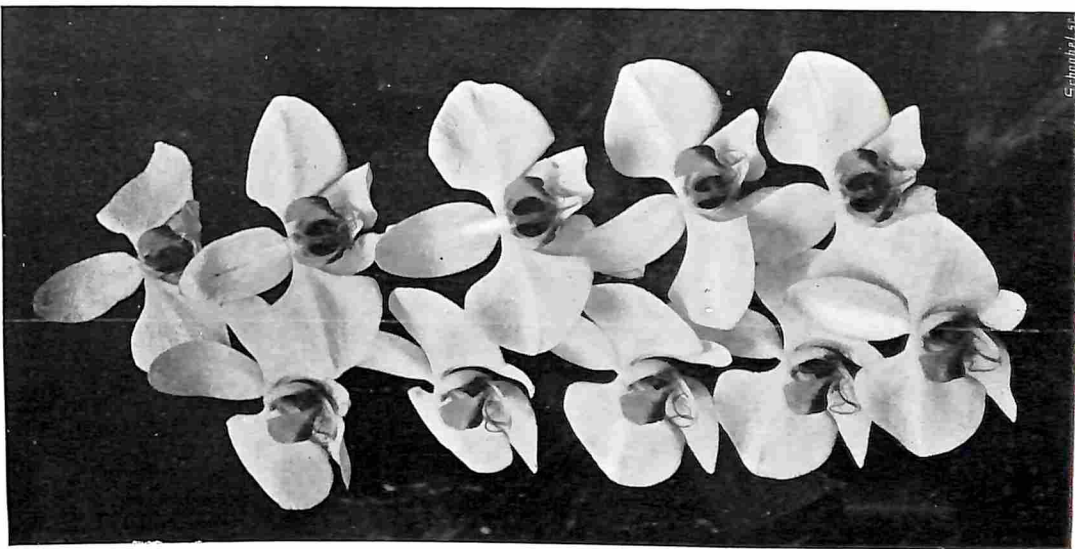

Foto R. Verbeek.

TROS VAN *PHALAENOPSIS AMABILIS GRANDIFLORA*.
DE BLOEM IS HELDER WIT, MET ZWAVELGELE LIP, AAN DEN VOET MET
KARMIJNROOD GESPIKKELD.

bedacht zijn den aard van de vindplaats na te bootsen. Waar men in Europa warme kassen zal aanleggen, zal men in de tropen, naast gewone, ook koelkassen moeten bouwen! Maar wie geeft er in de lage landen aan de orchideeën uit de hooge bergstreken de ijle lucht?

* * *

Men onderscheidt de orchideeën in boomorchideeën en aardorchideeën. Deze groeien, zooals de naam reeds aanduidt, in den grond, terwijl gene epiphyten zijn, d.w.z. planten, die andere, steviger gewassen (inzonderheid boomen) als steun voor den groei noodig hebben. Men verwarre ze vooral niet met de parasieten, die ook op andere planten wonen, maar hun voedsel aan die planten onttrekken, dus ten koste van hun gastheer leven. De orchidee hecht zich slechts met hare (meestal dikke) lucht- of hechtwortels vast, en neemt dan daarmee tevens het voedsel (water en zouten) op, dat zich in de barsten van de schors bevindt.

* * *

Ten slotte nog een vermanend woord aan de betrokken autoriteiten. Het wordt n.l. hoog tijd, dat de orchidee in bescherming wordt genomen, niet alleen tegen de roof- maar ook tegen de vernielzucht der menschen. Ik heb hier meer speciaal het oog op onze koloniën. De inlander voelt niets voor een orchidee, die hij als onkruid beschouwt; maar ze desniettemin plukt, om ze aan den Europeaan te verkoopen. Lukt de verkoop niet, dan gooit hij ze eenvoudig weg. Schrijver dezes heeft bossen orchideeën, die voor oudvuil waren weggeworpen en in de sloten langs de wegen in het gebergte lagen, opgeraapt! — Er zijn stemmen opgegaan voor de stichting van een vereeniging tot behoud van natuurschoon in ons land. Zou er in Indië geen plaats zijn voor een Nationaal Park, waar zowel de „uitstervende” dieren als planten een rustig tehuis werd bezorgd?

Overneming verboden. R. V.

De vogels en het volksgeloof.

III.

Het is bekend, dat de *boschduif* slechte nesten maakt. In overoude tijden kon zij het in 't geheel niet. In Oldenburg vertelt men, dat zij, ziende hoe kunstig de ekster het deed, deze verzocht haar in het bouwen onderricht te geven. Deze beloofde het, doch bedong, en dit werd toegestaan, tot loon eene koe, die de *duif* bezat. De ekster had nauwelijks eenige takjes gelegd, of de *duif* zeide, dat zij het nu ook kende. Zij wilde echter de koe niet geven, niettegenstaande de rechter, voor wien de zaak werd gebracht, haar aan de ekster toewees, en aan de *duif* het recht op verder onderricht ontzeide. Zij bouwde nu wel een nest, doch slecht, en roept steeds: Ku-uh, ku-uh, opdat de ekster kome om verder onderricht te geven.

De *Eend*. Ook de *eend* kan het weér voorspellen. Als zij al waggelende naar het water loopen, en een oorverdoovend leven maken, is dit een voorteken van regen. Als de wilde *eenden* en ganzen uit het Noorden komen, is dit een teken van koude. Komen zij uit het Zuiden, dan zal er zacht weer komen. Als de *eenden* gedurig te water gaan en druk hare vederen reinigen, is er regen ophanden.

In China bestaat eene volksklasse, de aanhangers van de godheid Hong-Yum-Shum, die geen gebruik van *eendenvleesch* mag maken. Naar hun geloof zou de moeder van Hong-Yum-Shum, tijdens eene lange ziekte, door eene *eend* zijn gevoed geweest, die haar iederen dag in den bek kruiden aanbracht, om haar te voeden en van hare ziekte te genezen. Hong-Yum-Shum, die weinig tijd daarna geboren werd, moest den aanhan-

gers zijner moeder beloven nooit het vleesch van den „heiligen vogel” te nuttigen. De inwoners van Sa-Tou, gelegen op het eiland Hanam, aanbidden deze godheid, en in de geheele plaats is geen enkele *eend* te vinden.

In Frankrijk moet men in de eerste dagen van de Herfst een *eend* doden, ze open snijden en de borst nazien. Is deze overal wit, dan zal de winter warm zijn. Is zij rood aan het bovengedeelte, dan zal het in 't begin van den winter koud zijn.

De *Ekster*. Een menigte verhaaltjes gaan er over de profetieën van den *ekster*. Zoo zal een *ekster* regen aankondigen, als hij druk snatert. Wanneer een *ekster* in 't hoogste punt van een boom zijn nest bouwt, dan zal het jaar nat zijn. Maakt hij 't ongeveer in 't midden, dan zal het jaar droog worden.

Overal in ons land wordt verteld, dat men een *ekster* kan leeren praten, als men het vliesje onder zijn tong wegnijpt. Dat deed men trouwens al in de middeleeuwen, en men vermaakte zich toen al met de enkele woorden, die men den vogel kon leeren praten.

In België zegt men, dat hij, die van een *ekster* heeft gegeten, niet kan genezen van de razernij, en ook, dat, als men uit stelengaat, en eene *ekster* op dit oogenblik schettert, men altijd ontdekt wordt.

Ook zouden de *eksters* den boschwachters en gendarmen tot gids strekken, om de stroopers te ontdekken. Zij zouden boven hunne hoofden op de boomen gaan zitten.

Eigenaardig is ook het volksgeloof, dat de *ekster* alle blinkende voorwerpen, die hij vindt, weghaalt, en in zijn nest draagt of ergens verbergt. Vergelijk de legende van den dieftachtigen *ekster*.

In mijne jeugd woonde in mijne geboorteplaats N. een man, die ons vertelde, dat hij eens drie gouden ringen in een *eksternest* had gevonden.

In de omstreken van Spa gelooft men, dat de volgende voorspellingen altijd zijn uitgekomen: éénen *ekster* zien, betekent verdriet, — twee *eksters* betekent geluk; drie betekent een huwelijk; vier, een doop.

Onze voorouders hielden den *ekster* voor het zinnebeeld van lichtzinnigheid en babbelsucht.

Op heel oude tafereelen ziet men nog wel eens den uil naast den *ekster* afgebeeld, de eerste staat dan rechts, de tweede links. Zij stellen een goed en een slecht voorteken voor.

Er zijn tegenwoordig nog menschen, die, 's morgens uitgaande, de vlucht der vogels raadplegen. Zien zij bijv. een *ekster* vóór een anderen vogel vliegen, dan vreezen zij den komenden dag.

En ook op vele plaatsen laboreeren de menschen aan het bijgeloof, dat, wanneer een *ekster* kort bij het huis komt schetteren, daarin weldra iemand zal sterven.

Baron de Reinsberg verhaalt ons in zijn „Cal belge”, dat men in het woud te Weert geen *eksters* meer aantreft om de volgende reden:

Sint Oda zat eens in dat woud godvruchtig te bidden. Een groot aantal *eksters* maakten met hun geschetter een zoodanig lawaai, dat zij in hare gebeden niet verder kon. Zij vroeg toen aan den Heer, dat Hij de vermeerdering dier beesten in dat woud zoude beletten. En sinds dien tijd ziet men in het Weertse bosch geen *eksters* meer.

In de St. Anthoniuskerk te Luik leest men, naar luid der overlevering, elken dag de mis van den „*ekster*”, ter gedachtenis aan een dienstmeid, die onschuldig voor diefstal was veroordeeld. Hare onschuld kwam later aan 't licht, doordat een *ekster* het zilverwerk had gestolen, en daarmee op het dak was gevlogen.

De *ekster* is wel een mooie vogel, sierlijk in zijne bewegingen, maar toch van een kwade natuur. Immers, is hij niet van oudsher een ongeluksvogel, ja een heksendier?

Overneming verboden.

FOLKLORUS.

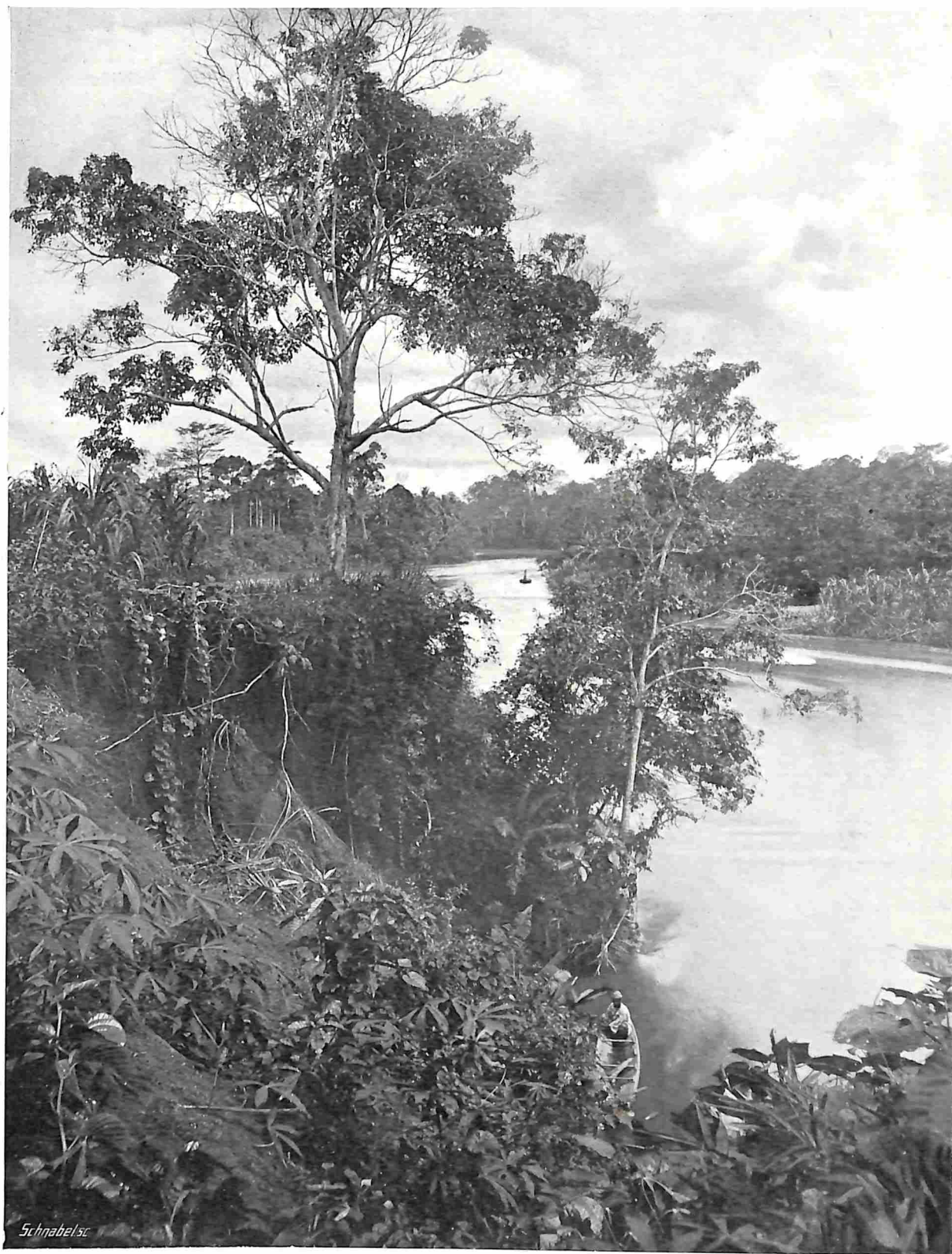
Foto R. Verbeek.

VANDA TERES (3/4 NAT. GR.), EEN OP JAVA VOORKOMENDE ORCHIDEE, DIE ZOOWEL DOOR KLEUR ALS VORM DE AANDACHT TREKT.

BUITEN

7^E JAARGANG N^O. 10.

ZATERDAG 8 MAART 1913.

OP DE ONDERNEMING SELAYANG BIJ MEDAN.